

Szándék, koncepció, gyakorlati alkalmazás és jogi relevancia

A Nemzeti Pedagógus Kar Etikai Kódexe

Szerző: Kozák András

Szándék, koncepció, gyakorlati alkalmazás és jogi relevancia

A Nemzeti Pedagógus Kar Etikai Kódexe

Szerző:

Kozák András

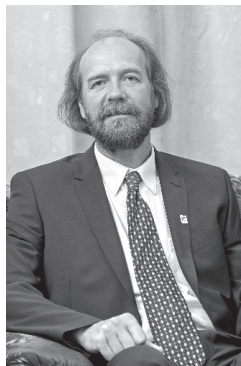
köznevelési szakértő és mb. egyetemi oktató

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
SZEMÉLYI ÉS IDŐBELI HATÁLY	7
A KÓDEX ALKALMAZÁSÁBÓL FAKADÓ FENNTARTÓI ÉS INTÉZMÉNYI FELADATOK .. 8	
<i>Magán köznevelési intézmények fenntartói</i>	8
<i>Egyházi köznevelési intézmény</i>	9
<i>Valamennyi köznevelési intézmény számára adódó feladat</i>	11
TÖRVÉNYI LEGITIMÁCIÓ ÉS ÉRVÉNYSÉG	12
A KÓDEX JOGFORRÁSI JELLEGE, A KÖZVETETT MUNKAJOGI RELEVANCIA	
ÉRTELMEZÉSE	14
A KÓDEX MEGALKOTÁSÁNAK ELMÉLETI BÁZISA:	
TRADÍCIÓ ÉS SZÁNDÉK	17
A KÓDEX, MINT SZAKMAI DOKUMENTUM	20
SZABÁLYOZÁSI CÉL ÉS MORÁLFILOZÓFIAI ASPEKTUS	22
A KÓDEX SZÖVEGÉNEK JELLEGADÓ SAJÁTOSÁGAI	23
A KÓDEX SZABÁLYOZÁSI TÁRGYKÖREI	24
ETIKAI ALAPELVEK HELYE A SZABÁLYRENDSZERBEN	25
AZ ALAPELVEK A KÖZNEVELÉS ALAPVETŐ CÉLJAINAK RELÁCIÓJÁBAN	27
A KÓDEX ETIKAI ALAPELVEINEK ÉRTELMEZÉSE	29
A KÓDEX ÉRVÉNYSÉGI KÖRE	53
A PEDAGÓGUS HIVATÁS ETIKAI NORMÁI	56
KUTATÁSETIKAI ELVEK	68
A PEDAGÓGUSOK SZAKMAI KAPCSOLATAINAK KERETSZABÁLYAI	69
A KAPCSOLATRENDSZER TEMATIKUS MÁTRIXA	74
KAPCSOLAT A NÖVENDEKEKKEL, TANÍTVÁNYOKKAL	75
KAPCSOLAT A SZÜLŐKKEL	83
FELHASZNÁLT IRODALOM	87

ELŐSZÓ

A Nemzeti Köznevelésről szóló törvény a Nemzeti Pedagógus Karnak azt a feladatot adta, hogy dolgozza ki a pedagógusok etikai kódexét. A tervezet komoly viták kísérték, több módosító javaslatot kaptunk, és többen megkérdőjelezték, hogy vajon lehet-e a pedagógus etikát, a pedagógusok etikus viselkedését szabályozni, keretek közé szorítani oly módon, hogy egy ténylegesen betartható és releváns dokumentumot, kódexet alkotunk?

Többen is megfogalmazták érzésüket a kódex valószínűsített tartalma és szellemisége ellen. Elfogadhatatlannak tartották, hogy viselkedésüket, öltözködésüket, magánéletüket hatalmi eszközökkel szabályozzák. A dokumentum ellen tiltakozók úgy fogalmaztak, hogy ők pártatlanul, szakmai alázattal, jóhiszeműen és tisztességesen, méltósággal és példamutatóan, igazságosan és méltányosan, előítéletektől mentesen, tisztességesen és jóhiszeműen kívánnak tevékenykedni.

Úgy gondolom, hogy a vélemények beépítése után az NPK Országos Küldöttgyűlése által 2015. november 4-én elfogadott Etikai Kódex pontosan azokat az alapelveket fogalmazza meg, amelyeknek érvényesülni kell az oktatási intézményekben, és nem tartalmaz túlzó szabályokat semmilyen területen, amely béklyóba kötné bárkinek az egyéniségét.

Hiszen szerepel benne, hogy a pedagógus pozitív érzelmekkel forduljon neveltjeihez, tanítványaihoz, egész személyisége ezt közvetítse. Neveltjeit, tanítványait következetesen és igazságosan értékelje. Az értékelés sohasem lehet a megtorlás vagy a fegyelmezés eszköze. A pedagógus törekvéseinek, céljainak elérésére semmiféle erőszakot ne alkalmazzon még közvetve vagy erre utaló magatartás formájában sem. A pedagógus szülőkhöz fűződő kapcsolatának alapja a kölcsönös tisztelet, a bizalom és a megbecsülés.

Az Etikai Kódexben szó esik arról is, hogy sem személyes, sem politikai rokon- vagy ellenszenveink, sem személyes érdekeink nem tánto-

rítanak el minket a jogszabályi és morális követelményeknek megfelelő munkavégzéstől. Ahogy az is benne van, hogy az emberi méltóság feltétlen tiszteletben tartása megkérdőjelezhetetlen számunkra. Természetesen hosszasan lehetne sorolni azokat a viselkedésmintákat, amelyeket mindenki joggal vár el a pedagógustársadalomtól.

Az Etikai Kódexszel az volt a célunk, hogy a pedagógustársadalomnak támpontot adjunk, hiszen óriási felelősségünk van a gyermekekkel, tanulókkal eltöltött napi közvetlen kapcsolatunk miatt abban, hogy milyen lesz a jövő generációja. A dokumentummal arra is szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy szavainkat és tetteinket a lehető legnagyobb mértékben, saját morális ítélőképességünkre támaszkodva hangoljuk össze, hogy a pedagógusok az igazságosság és a méltányosság szellemében tevékenykedjenek, hogy hitelesek, példaképek lehessenek tanítványaik számára. Sok helyen megfogalmazták, hogy a pedagógia és az etika egymást kiegészítő fogalmak: nevelni csak szilárd erkölcsi alapokon nyugvó elhivatottsággal lehet.

Természetesen az etikai kódex által szeretnénk elősegíteni a pedagógustársadalmat övező közbizalom erősödését, tanári hivatásunk erkölcsi tisztaságának védelmét.

Horváth Péter

Nemzeti Pedagógus Kar elnök

A köznevelés átalakulásának, struktúraváltásnak korszakát éljük. Minden nagyobb változás egyaránt magában hordoz szemléletváltást és intézményi szintű újításokat. Jó példa erre a Nemzeti Pedagógus Kar Etikai Kódexe, amely mint jogi kötőerővel rendelkező szakmai dokumentum elsősorban jogi relevanciája mentén értelmezhető a szabályozási célnak leginkább megfelelő, autentikus módon.

SZEMÉLYI ÉS IDŐBELI HATÁLY

A Nemzeti Pedagógus Kar (a továbbiakban: Kar) Országos Küldöttgyűlése 2015. november 14-én – jogszabályban meghatározott felhatalmazás alapján – a szervezet Alapszabályában foglalt eljárásrend szerint elfogadta **Etikai Kódexét** (a továbbiakban: Kódex), amely **valamennyi közalkalmazotti jogtűtűsban foglalkoztatott pedagógus számára kötelező** szakmai hivatáserkölcsi szabályokat tartalmaz.

A normacímzettek köréről, vagyis azokról, akikre a Kódex alkalmazási kötelezettséget telepít, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) 83. § (2a) bekezdése rendelkezik, mely kimondja, hogy **az állami és önkormányzati fenntartású köznevelési intézményekben¹ a Kar által elfogadott Kódex alkalmazása kötelező.**

Ezen alanyi körbe azok a pedagógusok tartoznak, akiket:

- *települési önkormányzat* által fenntartott óvodában,
- *nemzetiségi önkormányzati* óvodában, iskolában, kollégiumban stb.,
- *helyi önkormányzatok társulása* által fenntartott és működtetett nevelési-oktatási intézményekben,
- *a tankerületi központok* által fenntartott nevelési-oktatási intézményben vagy pedagógiai szakszolgálatnál,
- *a nemzetgazdasági miniszter* által fenntartott szakképző iskolában (pl. szakképzési centrumban),
- *állami felsőoktatási intézmény* által fenntartott köznevelési intézményben (pl. gyakorló nevelési-oktatási intézményben),
- *központi államigazgatási szerv* (pl. minisztérium) által fenntartott és működtetett óvodában, iskolában, kollégiumban foglalkoztatnak közalkalmazotti kinevezés alapján.

¹ Nkt. 2. § (3) bekezdés a) pontja és b) pontjának ba) alpontja és e § (4) bekezdése szerinti fenntartói specializáció.

Miután a Kar tagjai azok a pedagógusok, akik önkormányzati vagy állami fenntartású köznevelési intézményben pedagógus munkakörbe történő kinevezéssel vannak foglalkoztatva [Nkt. 63/A. § (2)], **a Kódex kötelezősége csak az azt megalkotó és elfogadó Kar tagjaira vonatkozik.**

Ennek a szabálynak a kiterjesztő alkalmazása ölt testet abban a rendelkezésben, mely kimondja, hogy a Kódex a megbízási szerződés alapján óraadóként dolgozó kollégákra nézve ajánlásnak tekinthető, amennyiben nincs az érintett pedagógusnak a hatály alá tartozást eredményező további jogviszonya [Kódex 2.1. alcím].

Példa: Az általános iskolában óraadóként 4 órát tanító kémia-biológia szakos tanár, aki egyébként heti 22 órában közalkalmazotti kinevezéssel van foglalkoztatva egy középiskolában az etikai kódex előírásait nem csak a főállása keretében, a középiskolában, hanem az általános iskolában is köteles betartania, hiszen a közalkalmazotti jogviszonya alapján – ex lege – beáll az Nkt. 63/I. § (4) bekezdése szerinti alkalmazási kötelezettség, függetlenül attól, hogy az általános iskolához polgári jogi kontraktus fűzi.

Az ágazati kerettörvény ehhez kapcsolódóan elvi éllel rögzíti: a Kar tagjának kötelessége, hogy megtartsa a Kar működésére vonatkozó, a nemzeti köznevelési törvényben, a Kar Alapszabályában és az Kódexben rögzített szabályokat [Nkt. 63/I. § (4)].

A KÓDEX ALKALMAZÁSÁBÓL FAKADÓ FENNTARTÓI ÉS INTÉZMÉNYI FELADATOK

Magán köznevelési intézmények fenntartói

Az Nkt. 83. § (2a) bekezdése kimondja, hogy a **magán köznevelési intézmény fenntartója a Kar által elfogadott Kódex általános etikai alapelveinek figyelembevételével megalkotja az általa fenntartott köznevelési intézményekben foglalkoztatott pedagógusokra vonatkozó intézményi etikai kódexet.**

Magán köznevelési intézménynek minősülnek az Nkt. 2. § (3) bekezdése b) pontjának bc) és bd) alpontjaiban felsorolt intézményfenntartás jogával rendelkező személyek, így a vallási tevékenységet végző, tehát egyházként el nem ismert szervezetek, valamint azok **az intézményfenntartók**, amelyek nem tartoznak az állami és önkormányzati köznevelési közfeladat-ellátás címzettjéi köréhez, például az **alapítványok, egyesületek**, gazdasági társaságok, egyéni vállalkozók stb.

E fenntartók **kötelezettsége** tehát, **hogy** a Kar Kódexe etikai alapelveinek alapul vételével **dolgozzák ki** az intézményeik vonatkozásában alkalmazandó **etikai kódexüket, vagy dolgozzák át a fenntartott intézményeikben az eddigiekben már alkalmazott etikai kódexeiket**. Ennek során érvényesíteni lehet az adott fenntartó által képviselt sajátos szemléleti, világnézeti értékeket, az általuk fenntartott intézmények pedagógiai kultúráját, hagyományait, azonban mindezek nem lehetnek ellentétesek az Kódex etikai alapelveivel, azok szellemiségével.

Egyházi köznevelési intézmény

Az egyházi köznevelési intézménynek a Kar által elfogadott Kódex alapelveit ajánlásként kell figyelembe venniük a foglalkoztatott pedagógusokra vonatkozó hivatáserkölcsei szabályok meghatározása és érvényesítése során [Nkt. 83. § (2a)], melyet azonban a jogalkotó nem kötött alakszerűséghez. Ez azt jelenti, hogy az egyházi intézmény maga dönthet arról, hogy a törvény által előírt hivatáshoz méltó magatartás szabályait, a pedagógus etika normáit etikai kódexben vagy más instrumentumban (pl. küldetésnyilatkozat, házirend, magatartáskódex stb.) határozza meg. A törvény alkalmazásában az egyházi köznevelési intézmény olyan, az Nkt. 7. § (1) bekezdésében meghatározott intézmény, amelynek fenntartója az Nkt. 2. § (3) bekezdése b) pontjának bb) alpontjában meghatározott személy vagyis egyházi jogi személy [Nkt. 4. § 36. pontja]. Egyházi jogi személy a bevett egyház és annak belső egyházi jogi személye.² A bevett egyházak felsorolását a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 10. §

² A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 10. §

állásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény melléklete tartalmazza, míg a belső egyházi jogi személyek listáját az emberi erőforrások minisztere által publikált egyházi nyilvántartás tartalmazza.

Az Nkt. 83. § (2a) bekezdésében foglalt jogszabályi norma tehát az egyházi fenntartású óvodára, iskolára, kollégiumra stb. a Kódex alapelveinek ajánlásként való figyelembe vételének kötelezettségét írja elő azzal, hogy általában beszél az alapelvekről, így ide tartoznak az

- az etikai alapelvek [Kódex 1. fejezet (1)-(17) pontjai],
- a pedagógus hivatás etikai normái [Kódex 2.2. alcím],
- a kapcsolatokról szóló elvi jelentőségű szabályok [Kódex 2.3. alcím],
- a kutatásetikai alapelvek [Kódex 3. fejezete],
- az eljárási alapelvek [Kódex 5. fejezet (1)-(3) pontjai].

Az egyházi köznevelési intézménynek ezek alapján kell saját pedagógus etikai normáit, elvárásait meghatározni etikai szabályozó megalkotásával, vagy a már meglévő etikai normákat tartalmazó dokumentum átdolgozásával. Lényeges ennek írásos dokumentumba foglalása, hiszen a pedagógus és az intézményvezető felelősségi körét érintő foglalkoztatási tárgyú norma [Nkt. 62. § (1) bek. q) pontja, 69. § (2) bek.] betartását és betartatását nyomon követhetővé kell tenni.

Látható, hogy a **Kódex etikai alapelvei** [Kódex 1. fejezet (1)-17) pontjai] *erga omnes* hatályúak, tehát **lényegét tekintve** – az Nkt. 83. § (2a) bekezdésében foglalt megszorítással – **valamennyi magyarországi köznevelési intézményben dolgozó pedagógus munkakörben foglalkoztatott alkalmazott tekintetében kötelező erejűek**.

Megjegyezzük, hogy az jogszabály nem határoz meg konkrét határidőt a magán köznevelési intézmény fenntartója és az egyházi köznevelési intézmény vonatkozásában az előbb említettekkel összefüggésben, így **az ésszerű határidő alkalmazása alatt álláspontunk szerint a tanév végéig** – adott esetben 2016 augusztus 31. napjáig – **terjedő időszakot tekinthetjük**.

Valamennyi köznevelési intézmény számára adódó feladat

A Kódex bevezetése, az alkalmazására való felkészülés valamennyi köznevelési intézmény számára konkrét feladatokat telepít. A **pedagógus etikai normák alkalmazásának** esszenciális **feltétele, hogy a normacímzettek, a pedagógusok ismerjék meg annak tartalmát,** s az értelmezéshez – a munkajogi relevancia okán – az intézmény vezetése érdemi támogatást nyújtson.

Az **intézményvezetés feladata a pedagógusok tájékoztatása a Kódex tartalmáról,** az etikai eljárásról, annak munkajogi konzekvenciáiról, mely történhet nevelőtestületi értekezleten, szakmai munkaközösségi foglalkozások vagy team munka keretében avagy más szervezési módussal. A cél a szabályszöveg tanulmányozása, értelmezése. **Ennek az éves intézményi munkatervbe való beépítése** éppúgy fontos, mint az intézményvezetés operatív feladatai között történő megjelenítése.

Fontos segítséget nyújthatnak e tevékenységben a Kar intézmény székhelye szerint illetékes területi tisztségviselői, országos küldöttgyűlési képviselői.

Példa: iskolai munkaterv kiegészítése (szövegtervezet)

Feladat: A Pedagógus Etikai Kódex alkalmazása, az etikai eljárás intézménye, munkajogi konzekvenciák

Teendők:

- *pedagógusok tájékoztatása a Kódex tartalmáról a normaszöveg e-mail listán történő elküldésével*
- *az NPK területi etikai bizottsága elnökének meghívása nevelőtestületi értekezletre, melynek témája a pedagógus-etika normái*

Legitimáció: Nkt. 63/A. § (8), 63/I. § (4), 63/J. §, 83. § (2a)

Határidő: 2016. március

Felelős: intézményvezető, közalkalmazotti tanács elnöke

Indikátor: nevelőtestületi értekezlet jegyzőkönyve, feljegyzés

TÖRVÉNYI LEGITIMÁCIÓ ÉS ÉRVÉNYESSÉG

A Kar elméleti meghatározás és törvényi definíció szerint a hivatásrenddé szerveződött pedagógusok szakmai kamarája, az állami és önkormányzati fenntartású köznevelési intézményekben pedagógus munkakörben közalkalmazottként foglalkoztatottak önkormányzattal rendelkező köztestülete.

A köztestület olyan, jogszabály által létrehozott jogi személy, amely önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkezik, s tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó, törvényben meghatározott közfeladatot lát el. Ilyen közfeladat a tanügyi igazgatásban a pedagógusok hivatásetikai szabályozó normájának, a pedagógusok etikai kódexnek a megalkotása és alkalmazása, továbbá eljárás lefolytatása a Kar azon tagjai ellen, akik megsértik azt.

Az Nkt. 63/B. § (1) bekezdésének f) pontja **a Kar kizárólagos jogosultságaként** és egyben kötelező feladataként határozza meg, **hogy megalkossa etikai kódexét**. A Kódex megalkotásának és elfogadásának eljárásrendjét az a Kar Alapszabálya rögzíti. Ennek értelmében a Kódexet a határozatképes országos küldöttgyűlés minősített többséggel, tehát a jelenlévő küldöttek kétharmados egyetértésével fogadja el azt követően, hogy a megalkotandó normaszöveg tervezetét a Kar bármely tagja két hónappal a megszavazása előtt megismerheti, és azokhoz a küldöttek útján módosító indítványokat nyújthat be.

A Kar tehát diszkrecionális jogkörében eljárva alkotja meg a Kódexet. Ez azt jelenti, hogy a döntéshozó szerv, nevezetesen az országos küldöttgyűlés szuverénként jár el etikai kódex elfogadása során. Jogköre nem vonható el, nem korlátozható. **A Kódex érvényessége és hatálya nem függ jóváhagyási aktustól**, törvényi legitimációja így nem függ külső feltételektől.

A legitimáció lényegében a Kódex jogi értelemben vett érvényességét jelöli, hiszen érvényesíthető norma – jogállami keretek között – csak törvényes lehet.

A **Kódex érvényessége** azt jelenti, hogy a dokumentum a vonatkozó jogszabályoknak megfelelően lett elfogadva, tehát közjogilag legitim módon jött létre. Ennek kétségbe vonása esetén – amennyiben jogsértés vagy eljárási szabálysértés történt – kizárólag bíróság dönthet azzal, hogy sem a bírósági felülvizsgálatnak, sem a törvényességi ellenőrzésnek nincs halasztó hatálya az alkalmazás tekintetében.

Értelmezésre szorul a Kódex 2.1. alcíme, mely A szakmai etikai kódex érvényességi köre címet viseli. A **Kódex** alkalmazása során **érvényességi köre** alatt **személyi hatályát** kell érteni, azon pedagógusok körét, akikre nézve a Kódex szabályainak betartása kötelező. Ennek kapcsán kell szót ejteni az érvényesség és a hatály fogalmáról, azok összefüggésében.

A **hatály** az alkalmazás kötelezettségét jelenti, mely az adott életviszonyok esetében a hatályosító klauzulában foglaltak alapján azt a feltételt határozza meg, melynek beállása esetén a normához kapcsolódó joghatások kiválthatóak. Ilyen feltétel az időbeli hatály esetén az az időpont, melytől a szabály alkalmazandó. A Kódex esetében ez – mint azt már említettük – 2015. év november havának 14. napja.

Érvényesség és hatály egymástól el nem választható: a hatály belső immanens feltétele az érvényesség, vagyis hatályosságról csak az érvényesség körén belül beszélhetünk.

Az érvényesség és a hatály körét érinti a Kódex értelmező klauzulája, mely kimondja, hogy a **Kódex rendelkezéseit a pedagógus munkakörével összefüggésben kell értelmezni** [Kódex 2.1. alcím]. Az egyes pedagógus munkakörök (óvodapedagógus, tanító, tanár, kollégiumi nevelő, fejlesztőpedagógus stb.) egymástól a munkavégzés specifikumai tekintetében jelentősen eltérnek, így bizonyos szabályok értelmezése esetén – a minden körülmények között jogtalan diszkrimináció elkerülése érdekében – az analógia elengedhetetlen értelmezési segédlet. Az alkalmazhatóság feltétele ugyanis, hogy egy szabály ne írjon elő vagy ne határozzon meg feltételként illetve következményként lehetetlen dolgot vagy helyzetet. Ellenkező esetben, mint lehetetlenre irányuló előírás nem értelmezhető, s így sem alkalmazási kötelezettség, sem joghatás nem fűződhet hozzá.

Példa: A Kódex 2. fejezetének (6) pontja a következőkről rendelkezik: A pedagógus saját vagy közeli rokonainak gyermekét intézményes keretben – lehetőség szerint – ne tanítsa. Amennyiben ez az adott körülmények folytán elkerülhetetlen, őket a többi növendékkel, tanítvánnyal azonos bánásmódban részesítse, és semmiféle jogtalan előnyhöz ne juttassa. Ha kizárólag nyelvtani értelmezés felől vizsgálnánk e szabályt, az óvodapedagógusok esetén nem alkalmazhatnánk, hiszen az óvodában nincsen tanítás. Ez azonban méltánytalan helyzetbe hozná az óvodában dolgozó pedagógusokkal szemben a többi nevelő-oktató munkát végző szakembert, hiszen a Kódex a pedagógusokat, mint a személyi hatálya alá tartozó alanyi kör tagjait nem disztíngálja munkakörük szerint. Ezért az óvodapedagógusokra is vonatkozik a saját vagy közeli rokonok tanításának lehetőség szerinti tilalma, azzal a megszorítással, hogy tanítás alatt az óvodai csoportban való pedagógiai célú foglalkozást kell érteni. A Kódex megsértését jelenti tehát, ha a – Kódex személyi hatálya alá tartozó – óvodapedagógus saját gyermekével foglalkozik az általa vezetett csoportban, feltéve, hogy egyébként az óvodán belül más azonos típusú csoportban is elhelyezhető lenne a gyermek.

A KÓDEX JOGFORRÁSI JELLEGE, A KÖZVETETT MUNKAJOGI RELEVANCIA ÉRTELMEZÉSE

A Kódex **jogforrás**: kötelezettségek és jogok forrása, s mint ilyen a pedagógusok munkavégzésére vonatkozó szabályozás egyik instrumentuma, így a benne foglalt normák – melyek elfogadásuk napján léptek hatályba – szubszidiárius szerepet töltenek be a közalkalmazotti jogviszonyra vonatkozó szabályok (jogszabály, kollektív szerződés, közalkalmazotti szabályzat), az egyes intézményi pedagógiai és szervezeti szabályozók (pedagógiai program, szervezeti és működési szabályzat, házirend), valamint az individuális jogforrások (munkaszerződés, munkaköri leírás) mellett.

A Kódex a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Kjt.) 39. § (2) bekezdésének alkalmazása alapján **munkavégzésre vonatkozó egyéb szakmai szabálynak** minősül. Be-

tartása a közalkalmazott munkaköri feladatainak ellátási kötelezettsége köréhez tartozik a közalkalmazotti jogviszonyra vonatkozó szabályok, a munkáltató utasításai és a más szakmai szokások mellett. A munka törvénykönyvről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) 52. § (1) bekezdésének c) pontja a munkavállaló (közalkalmazott) alapvető kötelezettségei között említi, hogy munkáját köteles az arra vonatkozó szabályok, előírások, utasítások és szokások szerint végezni, melynek szerves részét képezik a szakmai-hivatásetikai alapú, a professzió hagyományai-ból, nemzedékek által átörökített és követendőnek tekintett, a kor kihívásainak is eleget tevő elvárások. Egy adott foglalkoztatási szféra munkajogi szabályai – a jogterület specifikumaként – elsősorban szakmai ágazati jogszabályokban fogalmazódnak meg, így a pedagógusok alapvető foglalkoztatási normáit is az ágazati kerettörvény tartalmazza. Az Nkt. 62. § (1) bekezdése q) pontja **a pedagógus különös köteleességeként** említi, hogy **hivatásához méltó magatartást tanúsítson**, míg **az intézményvezető felelősségi kompetenciájaként** definiálja **a pedagógus etika normáinak betartását és betartását** [Nkt. 69. § (2)]. E szabályozástechnikai értelemben keretdiszpozíciónak nevezhető két szabályt, mint az ágazati kerettörvény foglalkoztatási normáit tölti ki tartalommal az Kódex, melynek jogi kötőereje e legitimitációból fakad, mely más megközelítésben azt is jelenti, hogy **etikai szabályozó normával minden intézménynek rendelkeznie kell**, hiszen ha minden pedagógus számára különös és számon kérhető kötelezettség a hivatásnak megfelelő magatartás, s annak részleteit a jogszabály nem határozza meg, akkor ez más, meghatározott szabályozási szintre telepített döntési jogkörben hozott dokumentumban kell rögzíteni (*interpretatio logica*). A törvényi előírás biztosítja egyfelől az alkalmazási kötelezettséget, másrésztől annak elmaradása esetén a kikényszeríthetőséget (szankcionálás), mely a gyakorlati alkalmazás terén az etikai eljárás lefolytatásának lehetőségének eszközét jelenti.

A szabályozás normatani értelemben teljes (*lex perfecta*): nem csak a kötelezettségeket és a jogokat rögzíti a normaszöveg, hanem az etikai szabályok megsértése esetén szankcionálást is lehetővé tesz, az önkéntes normakövetés hiányában kikényszeríthetőséget helyezve kilátásba. **Aki a Kódex**, valamint az Alapszabály **rendelkezéseit megszegi, etikai vétség-**

get követ el, s ellene a Kar etikai eljárást folytat le [Nkt. 63/J. § (1)] a Kódexben foglalt eljárásrend alapján [Kódex 5. fejezete].

Az etikai eljárás olyan processzus, amely etikai vétség tanúsításának gyanúja esetén indulhat

- a Kar tagja vagy
- a vétséget elkövető személy önmaga elleni kezdeményezésére illetve
- hivatalból

a foglalkoztató köznevelési intézmény székhelye szerinti Területi Etikai Bizottság vagy annak elnöke által kijelölt háromtagú etikai tanács eljárásában. Az **etikai vétség a Kar tagjának olyan cselekménye, amely a Kódex vagy az Alapszabály valamely rendelkezését sérti**, és ezzel a nevelő-oktató munkát meghatározó jogszabályba ütközik.

A Kódex közvetett munkajogi relevanciája a következőkben foglalható össze, hogy a Kódex:

ad1) egyes – a foglalkoztatásra irányuló jogviszonyt érintő – munkajogi tényállások esetén szubszidiárius jelleggel vehető figyelembe a közalkalmazottra (munkavállalóra) hátrányos jogkövetkezmények megállapításánál;

ad2) tartalommal tölti meg az Nkt. keretdiszpozíció-jellegű foglalkoztatási tárgyú normáit;

ad3) az etikai eljárás során jogerősen keletkezett intézkedés (határozat) bekerül az eljárás alá vont alkalmazott személyi anyagába.

Elvi jelentőségű, hogy önmagában etikai vétség elkövetésére közvetlenül nem alapítható munkáltatói döntés (pl. kollektív szerződés szerinti fegyelmi intézkedés, rendkívüli felmentés stb.) annak ellenére, hogy a munkaköri kötelezettségek teljesítésének szerves része a etikai szabályok betartása [Kjt. 39. § (2), Mt. 52. § (1) bek c) pontja].

Annak ellenére azonban, hogy az **etikai intézkedés nem vonhatja maga után a foglalkoztatási jogviszony megszűnését, más súlyos munkajogi jogsértés esetén bármilyen elmarasztaló aktus megalapozásához hozzájárulhat.**

Példa: A munkaköri kötelességeit megszegve a tanórairól rendszeresen elkésző gimnáziumi szaktanár, aki a törvényi előírásokat figyelmen kívül hagyva tanítványai érdemjegyeit sem írja be rendszeresen a diákok tájékoztató füzetébe, gyakran megalázó szituációkat teremt a tanulók között fűződő érzelmi kapcsolatokat illető ironizáló megjegyzéseivel, melyet megelégtelve az érintett tanulók osztályfőnöke a megyei területi etikai bizottság elnökéhez fordul írásos panaszával, etikai eljárás lefolytatását kérve kollégája ellen. Az etikai eljárás megindításával párhuzamosan az iskola igazgatója fegyelmi intézkedésben (szóbeli figyelmeztetés) részesíti a szóban forgó tanárt, a rendszeres késései és a szülők tájékoztatásának elmulasztása miatt, de a tanítványok magánéletébe való beavatkozás ügyében nem intézkedik. A kollégát az etikai tanács jogerős határozatban elmarasztalja. A helyzet azonban nem oldódik meg, a kolléga továbbra is gyakran elkésik az óráiról, a tanulókhöz való kritikus magatartása sem változik; így a következő fegyelmi intézkedés (írásbeli figyelmeztetés) indokolása már az etikai vétség ügyében hozott határozatot is említi, mint az intézkedést megalapozó ténytet.

A KÓDEX MEGALKOTÁSÁNAK ELMÉLETI BÁZISA: TRADÍCIÓ ÉS SZÁNDÉK

Hazánkban az intézményes oktatás etikai szabályozása egyidős magával az iskoláztatással. A 996 táján Szent Márton hegyén – a mai Pannónhalmán – létrehozott bencés rendi kolostori iskolában folyó pedagógiai tevékenység erkölcsi normáit Nursiai Szent Benedek regulái alkották, melyek – ugyan nem szakmaspecifikus módon – de mind a tanítói szerepben működő szerzetesek, mind a tanítványok vonatkozásában az erkölcsi magatartás feltétlen és megkérdőjelezhetetlen iránymutatói voltak. A szerzetesi regulák hatása messze túlmutat korán, s nem is elsősorban a vallási tartalma, hanem általános emberi magatartási parancsainak etikuma révén, melynek hatása máig érezhető.

Példa: Nursiai Szent Benedek Regulája 3. fejezetében az apát és szerzetesek közötti viszonyt a mester-tanítvány kapcsolatban a következőképpen modellezi: „ahogy tanítványokhoz illik, hogy szót fogadjanak mesterüknek, úgy az is illő, hogy ő megfontoltan és igazságosan rendezzen el mindent.”³ Erre rimel a Nemzeti Pedagógus Kar Etikai Kódexének 2.3. alcímében a pedagógus szakmai kapcsolatait érintő tevékenységének alapvető morális szabályai között szereplő azon szabály, mely szerint helytelen minden olyan megnyilvánulás, amellyel a pedagógus a munkája során kapcsolatba kerülő felekkel – így jelesül növendékeivel, tanítványaival – méltatlan megkülönböztést vagy negatív hozzáállást éreztet.

A neveléstörténet későbbi századaiban az iskolai életet szabályozó különféle írott dokumentumok az uralkodói rendeletektől a törvényeken át a különféle rendtartásokig a szakma művelőire kötelező hivatáserkölcsei szabályozó szerepét is betöltötték, bár természetesen a mai értelemben vett etikai kódexnek, vagyis a pedagógusok munkavégzésére vonatkozó szakmai-etikai szabályok konszenzuson alapuló, rendszerezett írásba foglalásának egyik sem volt tekinthető.

Az etikai kódex megalkotásának igénye nem új keletű. Az elmúlt évtizedekben több alkalommal vetődött fel konkrétan egy egységes szakmai etikai kódex életre hívása morálfilozófiai, hivatásetikai és oktatáspolitikai aspektusokból egyaránt. Napjaink gyorsan változó világában egyre idősebbé válik a pedagógus szakma és hivatás erkölcsi normáinak közmegegyezésen alapuló, a szakma belső összetartozását és ezzel társadalmi megbecsültségét erősítő összefoglalása, mely jogi eszközökkel direkt módon nem szabályozott helyzetekhez adhat igazodási pontokat a pedagógusok számára. A jogalkotó is felismerte azt az egyre több intézmény és pedagógus által megélt tapasztalatot, hogy célszerű megfogalmazni az iskolában a munkakapcsolatba kerülő felek közötti érintkezés kultúrájának általános jellemzőit, a kapcsolattartás követendő hivatásetikai szabályait, s mindazokat az eddig javarészt a szokásjog által közvetített tartalmakat, amelyek a nevelési-oktatási feladatok ellátásához, annak megszervezéséhez, a döntéshozatal bonyolult mechanizmusaihoz kapcsolódnak, s a pedagógus pálya és hivatás különlegesen fontos társadalmi szerepéből következnek.

3 Szent Benedek Regulája. 3.6 In: http://bences.hu/data/files/regula_magyar.pdf

A hatályos törvényi szabályozás – a 2012. szeptember 1-től hatályba léptetett ágazati kerettörvény – szemléletét tekintve *visszanyúlik az Eötvös-féle kódex⁴ szellemiségéhez* annak hangsúlyossá tevésével, hogy az erkölcs a nevelés egyik kulcsfontosságú tényezője, hiszen az intézményes nevelés-oktatás szocializáció és professzionalizáció egyben, melynek során a társadalom erkölcsi szellemiségének, értékrendjének megőrkítése történik a kultúra átadásának folyamatában az egyes ember és a közösség viszonyát szabályozó normarendszer írott és íratlan szabályainak átadásával, elsajátíttatva az egyénnel azokat a viselkedési normákat, melyeket a társadalom elvár tagjaitól. Ebben a vonatkozásban felértékelődik a nevelés erkölcsi fontossága, s ezzel összefüggésben a pedagógusok etikai értékrendje is. **A pedagógus lelkiismeretes, felelősséggel végzett nevelő-oktató munkája**, a pályához, annak szubjektumaihoz való pozitív érzelmi viszonyulása, **a nevelői tevékenység sikeréért való felelősség átérzése alapvető társadalmi követelmény**, a nevelői hivatáserkölcs lényegi tényezője, **a hivatástudat (pedagógus étosz) hajtóereje**. A nevelés történelmi küldetése: viselkedési normák és kultúra átadása, mely értékek tiszteltetere, helyes és helytelen cselekedetek, a társadalmi jó és rossz megkülönböztetésére, tehát pozitív életvezetésre készíti fel a felnövekvő generációt. Ebből következik, hogy a nevelés etikája az élet maximális értékre emelésének, az élettiszteletnek az etikája. Az élettisztelet etikájának értékét pedig – a tények logikájából következően – közvetítőinek hitelessége határozza meg. A pedagógusnak erkölcsi minősége adja hitelességét, emberségének, mentális egészségének alapját. Csak a hiteles pedagógus lehet eredményes és hatékony, így egyetértve Petró Andrásal elmondhatjuk: a pedagógusetika a pedagógus szakmai lelkiismerete.⁵

4 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában

5 Mezei Gyula: Alkalmazott vezetéselmélet. Az iskolavezetés elmélete és gyakorlata. BME Műszaki Pedagógia Tanszék, Budapest, 2005, 225. p.

A KÓDEX, MINT SZAKMAI DOKUMENTUM

A szabályozás jellegét tekintve a kodifikációt megelőzően gyakran felvetődő kérdés volt, hogy a hivatásmorál szabályait elegendő-e jogszabályi keretben normalizálni vagy inkább egy olyan instrumentumba célszerű foglalni, mely kellő legitimációs háttérrel rendelkezik, szakmai közmegegyezésen alapul, részleteiben kidolgozott, és egyben közvetett jogi relevanciával is bír. A kérdés tehát az volt: törvény vagy szakmai dokumentum legyen a hivatásmorál normája? Végül az utóbbi álláspont kerekedett felül, s a jogalkotó is ezt tette magáévá az Nkt. 2013. szeptember 1-jén hatályba léptetett 35/A. alcímében foglalt passzusában, mely már kifejezetten rendelkezett az etikai kódex megalkotásáról. A Kódex ugyanis – jogi kötőereje és vitathatatlan jogforrási jellege ellenére – **szakmai dokumentum** és nem jogszabály, jóllehet törvény által nevesített kötelező magatartási elvárásokat illetve egyes magatartásoktól való tartózkodást ír elő azzal, hogy normasértés esetén hátrányos következmények alkalmazását teszi lehetővé. Azt a kérdést, hogy szakmai szabályozó vagy jogszabály mondja-e ki a pedagógus hivatásának alapvető morális elvárásait az az érv döntötte el, hogy **a szakmai dokumentumok** tradíciókból építkeznek, a hivatás gyakorlói által megfogalmazott szükségletek és kutatások alapján, szakmai elvárások mentén születnek, így **hitelesebbek, mint a tárgyi jog forrásai, hiszen általában megbízhatóbb eligazítást adnak elbizonytalanodás esetén, mint a jogszabályok, melyekben a politikai akarat manifesztálódik**. A jogi szabályozás ráadásul diszfunkcionálissá válna, ha a morális szabályok meghatározásának kizárólagos terepévé válna.

Az etikai szabályok definiálása és kodifikálása – a demokratikus jogállami keretek között – a szakmai kamarák terepéhez tartozik. A szakmaiság paradigmáját erősíti az a kutatási tény is, mely rámutat: szigorú szakmai etikai normává vált az az elvárás, hogy a pedagógus legyen méltó a szerepéhez saját életvitelével, erkölcsiségével, magatartásával.⁶ Egyszóval létezzen egy konszenzuson alapuló, a társadalom többségének a rokonszenvét élvező pedagógus erkölcsi ideál (*homo ethicus*).

6 Hoffmann Rózsa: Az erkölcsi nevelés értékelméleti és pedagógiai dimenziói. Mester és Tanítvány 2004/1. 77. p.

A Kódex kimunkálásának – a kutatás fent vázolt történeti és kutatási előzmények mellett – számos, **az egyes normák értelmezését is segítő irodalmi forrásműve** volt, melyek közül az alábbiak emelhetők ki:

- a Független Pedagógus Fórum által kidolgozott és publikált pedagógus etikai kódex (1996, 2003)
- a Magyar Kormánytisztviselői Kar Hivatásetikai Kódexe
- a Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai Kódexe
- a Kar Országos Etikai Bizottsága és Területi Etikai Bizottságai által összeállított munkaanyag (2015)
- Dr. Vadas Gyula: Pedagógusok szakmai etikai kódexe (1999)

Példa: A Kódex 2.3. alcímének harmadik bekezdése arról rendelkezik, hogy pedagógus a növendékeitől, a tanítványaitól, a szülőktől és a pedagógiai folyamat szereplőitől – a mindennapi életben szokásos kisebb figyelmességek kivételével – aránytalanul nagy értékű ajándékot, kölcsönt és jogtalan előnyt nem fogadhat el, nem adhat, ilyesmit soha senkitől, semmilyen mértékben nem várhat el. A Pedagógus II. fizetési fokozatba tartozó tanár az osztályába tartozó diákjainak szüleitől herendi mintás kávékészletet kap ajándékba, melynek az ajándékozás idején vett piaci reálértéke meghaladja a százezer forintot. Az ajándékot a pedagógus elfogadja, bár elismeri, hogy kétségkívül a mindennapi szokásos figyelmesség körén kívül esik, de azt állítja, hogy annak értéke az összehasonlítási alapul szolgáló hasonló termékekhez képest nem tekinthető aránytalanul nagynak, hiszen számos milliós nagyságrendű herendi kávé porcelánkészlet is található a piacon. Kifogásolható-e etikai alapon a magatartása? Vajon elkövetett-e etikai vétséget a pedagógus? Mi számít egyáltalán aránytalanul nagy értékű ajándéknak? A kérdés eldöntéséhez segítségül kell hívni a Kódex bibliográfiájában szereplő kormánytisztviselői hivatásetikai kódexet, mely kimondja, hogy lekötözött mértékűek – tehát semmilyen körülmények között el nem fogadhatók – azok az ajándékok, amelyeket a megajándékozott saját jogszerű jövedelméből, szokásos életvitelének fenntartása mellett azok reális piaci árán nem lenne képes megvásárolni magának.⁷ Ezen értelmezési alapon megállapíthatjuk, hogy a példánkban szereplő pedagógus az ajándék elfogadásával megsértette a Kódex tilalmi szabályát, tehát etikai vétséget követett el.

⁷ Magyar Kormánytisztviselői Kar Hivatásetikai Kódexe III/4-5. pont in: <http://mkk.org.hu/node/145>

SZABÁLYOZÁSI CÉL ÉS MORÁLFILOZÓFIAI ASPEKTUS

A Kódex célja a pedagógus szakma közmegegyezésen alapuló hivatáserkölcsei normáinak rögzítése.

A Kódex ezzel együtt:

- tartalmazza a köznevelési intézményben munkakapcsolatba kerülő felek közötti érintkezés kultúrájának általános jellemzőit, a kapcsolattartás követendő etikai szabályait;
- megfogalmazza mindazokat a szokásjog által közvetített tartalmakat, amelyek a nevelési-oktatási, továbbá a pedagógiai szakszolgálati intézményekben **ellátandó szakfeladatok** (a továbbiakban: nevelési-oktatási feladatok) **elvégzéséhez**, annak megszervezéséhez **kapcsolódnak**, s a pedagógus hivatás különlegesen fontos társadalmi szerepéből következnek.

A szabályozási cél, mely a pedagógus szakma társadalmi megbecsültségének és a szakma belső összetartozásának az erősítése, **abból az elméleti alapvetésből táplálkozik**, hogy a pedagógus munkavégzése társadalmi küldetés, **nemzeti közszolgálat**, melynek művelői, **a pedagógusok etikai értékrendet formálnak**, hiszen a nevelés-oktatás folyamata egyfelől szocializáció, tehát erkölcsiséget alakító és formáló tevékenység, másrészt olyan döntések sorozata, amely valamennyi mozzanatában erkölcsi ítéleteket tartalmaz, s a cselekedetek erkölcsi értékeinek vizsgálatát is magába foglalja. De még ennél több: azáltal, hogy a **pedagógusok** erkölcsi személyiségükkel nevelnek, mintaadóként állnak neveltjeik, tanítványaik előtt, tehát **pozitív referenciaszemélyek kell, hogy legyenek**. Így válik érthetővé, hogy a munkavégzés hivatássá alakul „normatív” erkölcsi meghatározottsága, kiemelt társadalmi fontossága révén.

Míndezek alapján az etikai kódex funkcionalitását hat attribútum mentén közelíthetjük meg:

- az erkölcsi önszabályozás eszköze;
- az erkölcsalapú társadalom eszményének szektorális megnyilvánulása;
- a pedagógus személyisége és a szerep közötti konzonancia deklarációja;

- ❑ *erénykatalógus*: a mintaadó pedagógusi erkölcsi személyiség attribútumainak tára;
- ❑ a *szakmai* tudás által megalapozott lelkiismeret manifesztációja;
- ❑ a szakmai szokásoknak a *pedagógustársadalom széles köreinek konszenzusával* elfogadott kodifikációja.

E diszciplináris és morálfilozófiai megközelítés világít rá a munkavégzés és a hivatás közötti relációra, s ezen keresztül arra, hogy **míg a jogszabályok a** – politikai akaratképződés tárgyiasult formáiként – **munkavégzésre vonatkozó normák, addig az etikai kódex a hivatás szabályait rögzíti**, mely szabályokat a szakma belső igényei alapján, maguk a szakmai képviselői alkottak meg.

A KÓDEX SZÖVEGÉNEK JELLEGADÓ SAJÁTÓSÁGAI

A Kódex textusának alapvető jellemzői a következőkben vázolhatók:

- *Absztrakt normaszöveg*, amely nem kazuisztikus jellegű részletszabályozást valósít meg, tehát nem az egyes eseti szituációkra koncentrálna.
- *A pedagógiai tevékenységet végzők körét egységesen kezeli*: nincs külön kidolgozott normarendszer a magasabb vezetőkre és a beosztott pedagógusokra, disztinkció kizárólag a kapcsolattartási rutinok – és az értelmezés terén a munkaköri sajátosságok – terén jelenik meg.
- *Koherens szöveg*, mely kerüli az indokolatlanul párhuzamos szabályozást, a redundanciát, azonban a szabályozás szempontjából kiemelkedően fontos jogszabályi normák szóhangzatát – mintegy jogbiztonsági megfontolásból – több helyen idézi.
- *Összhangban van a tanügyi és munkajogi szabályokkal*, így az előmeneteli és illetményrendszer, az életpálya-modell, valamint a Nat- és kerettantervi kompatibilitás nyomon követhetőek benne. A kutatás-etikai elvek a Kutatótanár fizetési fokozatban alkalmazottakra vonatkoznak főként; az egészséges életvitel és a környezettudatos magatartás, mint a pedagógussal szembeni alapvető etikai elvárás a Nemzeti alaptanterv és a kerettanterv célkitűzéseivel cseng egybe; a szakmai együttműködés az életpálya-modellben foglalt pedagógus kompeten-

cia; a pedagógusok egymás szakmai munkájának tárgyilagos és tisztességes, kizárólag szakmai alapon történő értékelésének követelménye pedig a tanfelügyeleti ellenőrzés metodikájához kapcsolódik.

- *Kongruens az alkotmányos, valamint a közösségi és a nemzetközi jog egyes tételes jogi szabályaival is*, így az egyenlő bánásmód, az antidiszkrimináció követelménye, az általános jogvédelmi szempontok csakúgy megtalálhatóak a szövegben, mint a gyermek mindenkifelett álló érdeke.
- *Egyszerű és praktikus a használata*: a magyar nyelv szabályai alapján, érthetően van megfogalmazva, a tartalomjegyzék és áttekinthetőséget biztosító fejezetrend található benne, valamint az értelmezést és a szakirodalmi tudományos orientációt segítő bibliográfia áll a befogadó rendelkezésére.
- *A neveléstudomány haladó szemléletét és a magyar nevelésügy nemes tradícióit* egyszerre képviseli, mely a szakmai tradíció által közvetített tartalmakon túl leginkább a kompetenciaalapú gondolkodásban, a pedagógus-tanítvány szerephatárai közötti magatartásban érhető tetten.

A KÓDEX SZABÁLYOZÁSI TÁRGYKÖREI

A Kódex tartalmi felépítéséről az ágazati kerettörvény rendelkezik. Az Nkt. 63/A. § (8) bekezdése leszögezi: **a Kódex általános etikai alapelvekből, részletes etikai és eljárási szabályokból áll.**

A Kódex része a Kar tagjával szemben lefolytatható etikai eljárás szabályainak meghatározása [Nkt. 63/B. § (1) bekezdés g) pontja].

A Kódexben meghatározásra kerülnek a pedagógiai hivatásetikai részletszabályok, az etikai eljárás rendszere [Alapszabály II. pont h) alpontja], valamint az Országos Etikai Bizottság és a Területi Etikai Bizottságok hatáskörének és eljárásának részletszabályai [Alapszabály 3. mellékletének 58. pontja].

A Kódex egyes tartalmi elemei és annak komponensei (részelemei) a következők:

1. **Bevezetés:** a jogszabályi legitimáció, a Kódex célja, főbb tartalmi szegmenseinek meghatározása, etikai alapelvek felsorolása
2. **Etikai kódex pedagógusoknak:** a Kódex érvényességi körére vonatkozó szabályok, a hivatásetikai keretnormák, a kapcsolati rendszer egyes szabályai
3. **Kutatásetikai elvek:** a szakmai-tudományos kutatás elvi jelentőségű szabályai
4. **Az etikai bizottság:** az első- és másodfokon eljárni jogosult fórumok
5. **Etikai eljárásrend:**
 - 5.1. Az etikai eljárás alapelvei, alapfogalmai
 - 5.2. Az etikai eljárás lefolytatásának részletes szabályai
 - 5.3. Jogorvoslat
6. **Bibliográfia:** a kodifikáció során felhasznált szakirodalom listája

ETIKAI ALAPELVEK HELYE A SZABÁLYRENDSZERBEN

A Kódex – mint minden koherens normarendszer – alapelvekre, olyan garanciális szabályokra épül, melyek a szabályozási célt követve, annak szellemiségében valamennyi általános keretjellegű és részletszabály fundamentumát alkotják.

(1) ÖNKÉNTES JOGKÖVETÉS

Feladatainkat tudatos törvénytisztelő magatartást tanúsítva, önkéntes jogkövetés formájában teljesítjük, melynek szerves része, hogy hozzájárulunk a gyermekek, a tanulók, a kollégák, a szülők, a fenntartó és más érintett személyek neveléssel-oktatással kapcsolatos alapvető jogainak és kötelezettségeinek – a jogszabályokban foglaltak szerinti – érvényesüléséhez.

Az alapelvek – általános bölcséleti értelemben – a legfontosabb szabályok, amelyek más intézkedéseket, eljárásokat vagy magatartásokat meghatároznak.

A szabályrendszer belső összetartozása, fogalmi kohéziója vonatkozásában – tehát funkcionális értelemben – az alapelvek a normák egymásra épülő, logikailag hézagmentes, koherens szisztémájának megalkotásában játszanak szerepet. Pontos meghatározásuk kiemelkedő jelentőségű az értelmezés és a belőlük levezethető részletszabályok alkalmazhatósága tekintetében.

Az etikai alapelvek felsorolása a Kódex Bevezető című fejezetében kapott helyet, melyet a normatív szabályozási szükséglet alapozott meg.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 63/A. § (8) bekezdése kimondja, hogy a Kar Etikai Kódexe általános etikai *alapelvekből, részletes etikai és eljárási szabályokból* áll. Az etikai alapelvekről szóló fejezet különös relevanciáját az Nkt. 83. § (2a) bekezdése adja, mely szerint a magán köznevelési intézmény fenntartója a Kar által elfogadott Kódex általános etikai alapelveinek figyelembevételével megalkotja az általa fenntartott köznevelési intézményekben foglalkoztatott pedagógusokra vonatkozó intézményi etikai kódexet, míg az egyházi köznevelési intézmény ajánlásként veszi figyelembe a Kódex alapelveit. E szabály az etikai alapelvek révén terjeszti ki a Kódex szabályozási terepét valamennyi Magyarországon működő köznevelési intézményre (*erga omnes* hatály), hiszen az alapelvek általános tartalmát minden olyan óvodának, iskolának, kollégiumnak stb. iránymutatónak kell tekintenie, ahol egyenként a Kódex alkalmazása törvény erejénél fogva nem kötelező.

A Kódex **etikai alapelveinek jellemzői:**

- valamennyi etikai szabály levezethető belőlük;
- megteremtik a jogi és a morális szabályok közötti konzonanciát;
- konvergensek a pedagógus életpálya-modellel és a köznevelés minőségbiztosítási rendszerének más komponenseivel;
- általános jogvédelmi garanciákat adnak;
- idea-jellegűek: az embert erkölcsi lénynek (*homo ethicus*) tekintik;
- az egyenlő bánásmód, az előítélet-mentesség és pártatlan elbírálás uniós közösségi vívmányain (*„acqui communautaire”*) és alaptörvényi legitimitású elvein alapulnak;
- a gyermek, a tanuló mindenek felett álló érdekének szemléleti alapjára épülnek, preferálva Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeit (*New York-i Gyermekjogi Egyezmény*) is.

AZ ALAPELVEK A KÖZNEVELÉS ALAPVETŐ CÉLJAINAK RELÁCIÓJÁBAN

A Kódex Bevezető címet viselő fejezetének törvényi legitimációt tartalmazó, a szabályozó norma céljait meghatározó első részegységét követő Etikai alapelveink című alfejezete **tizenhét alapelvet** tartalmaz, melyekhez egy-két mondatos, lényegkiemelő célzatú, az egységes értelmezést elősegíteni hivatott kiegészítés kapcsolódik. Valamennyi alapelv olyan általános magatartási szabályt foglal magába, amelyet az egyes magatartások etikai megítélése kapcsán az adott részletszabály tekintetében hivatkozási alapként lehet tekinteni.

Az **alapelvek elvárt magatartást határoznak meg** és nem tiltó jellegűek. Szemléleti alapjukat a köznevelés ágazati kerettörvényének alapelvei, a köznevelés, mint nemzeti közszolgálat sarkalatos jelentőségű magatartási szabályai adják, szervesen építve az erkölcsi humanizmusra, a Magyarország Alaptörvényében foglalt nemzeti hitvallásra és a keresztény etikum tartalmaira, továbbá az intézményes magyar oktatás haladó hagyományaira.

Az Nkt. 3. § (2) bekezdése értelmében a köznevelés középpontjában álló gyermekek, tanulók, szülők és pedagógusok a nevelés-oktatás feladatait egymással megosztják, s e közös tevékenységük alapját **az intézmény és a pedagógusok szakmai hitele és a bizalom** adja. Ennek **alapvető etikai normáit a Kódex, általános keretszabályait az etikai alapelvek adják.**

A Kódex konzekvens szabályozási célja: **koherencia a köznevelés törvényi szintű általános alapelveivel** (generálklauzulák) és a **tananyag-tartalmak alapvető szabályaival.**

A köznevelési intézmény pedagógiai kultúráját, a pedagógus hivatás etikai alapjait determináló generálklauzulák önmagában is erkölcsi irányító szerepét töltik be a szakmai lelkiismeret, a hivatástudat tekintetében.

Ezen – az etikai alapelvekben megnyilatkozó, részleteiben kifejtett – fundamentumok foglatatát idézzük az alábbiakban:

- A köznevelési rendszer alapvető célja a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akarati tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő, tudatos fejlesztése, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevelni azzal, hogy a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása és a tehetséggondozás kiemelt cél [Nkt. 1. § (1) bek.].
- A köznevelés közszolgálat, amely a felnövekvő nemzedék érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, és amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja [Nkt. 1. § (2) bek.].
- A köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód, valamint a fenntartható fejlődésre és az egészséges életmódra nevelés határozzák meg [Nkt. 1. § (2) bek.].
- A köznevelés egyetemlegesen szolgálja a közjót és a mások jogait tiszteletben tartó egyéni célokat [Nkt. 1. § (2) bek.].
- A nevelési-oktatási intézmények pedagógiai kultúráját az egyéni bánásmódra való törekvés, a gyermek, a tanuló elfogadása, a bizalom, a szeretet, az empátia, az életkornak megfelelő követelmények támasztása, a feladatok elvégzésének ellenőrzése és a gyermek, tanuló fejlődését biztosító sokoldalú, a követelményekhez igazodó értékelés jellemzi [Nkt. 1. § (3) bek.].
- A köznevelés középpontjában a gyermek, a tanuló, a pedagógus és a szülő áll, akiknek kötelességei és jogai egységet alkotnak. E közös tevékenység alapja a bizalom, az intézmény és a pedagógusok szakmai hitele [Nkt. 3. § (1) bek.].
- Az állami és települési önkormányzati nevelési-oktatási intézményben az ismereteket, a vallási, világnézeti információkat tárgyilagosan, sokoldalúan kell közvetíteni, a teljes nevelés-oktatási folyamatban tiszteletben tartva a gyermek, a tanuló, a szülő, a pedagógus vallási, világnézeti meggyőződését [Nkt. 3. § (3) bek.].
- A köznevelés rendszerének alapegységei a szakmai önállósággal rendelkező intézmények [Nkt. 3. § (9) bek.].

A KÓDEX ETIKAI ALAPELVEINEK ÉRTELMEZÉSE

Az egyes etikai alapelvek egymással szervesen összefüggő, egymásból következő, egymást kiegészítő alapvető etikai kritériumok minimumkészletét alkotják.

A jogkövetés, a hatályos jogszabályok – mint minden jogalany részére kötelezettséget telepítő illetve jogokat biztosító jogi parancs formájában előírt magatartási szabályok – betartása, az ennek megfelelő magatartás egyike az Alaptörvény által meghatározott kötelezettségeknek⁸, melyek **etikuma az önkéntes, törvénytisztelő magatartás belső erkölcsi parancsában van**, hiszen a jogkövető magatartás hiányában állami eszközökkel – közhatalmi aktussal – az igazságszolgáltatás és a hatósági jogalkalmazás keretében is biztosítandó a jogszabályok betartása. A pedagógusnak, mint a neveltek, tanítványok számára a szocializáció folyamatában pozitív referenciaszemélynek saját magatartásán keresztül is demonstrálnia kell: a közösségi együttélés akkor hatékony, ha a szabályok követése az ember számára belső igény, tehát tudatos, önkéntes cselekvés. Ez alapvető nevelési cél is egyben, hiszen az ember, mint etikai lény, cselekvéseit feltétlen erkölcsi parancsok, minden körülmények között követendő normák is indukálják. **Az önkéntes jogkövetés azonban nem csak azt jelenti, hogy a** jogalany – adott esetben a nemzeti közszolgálat keretében közfeladatot teljesítő **pedagógus** – **ne kövessen el jogsértést, hanem azt is, hogy a neveléssel-oktatással kapcsolatos, az ágazati jogszabályokban foglalt alapvető jogok és kötelezettségek érvényesüléséhez valamennyi jogilag releváns cselekményével hozzájáruljon**, melylyel mások jogainak gyakorlását, kötelezettségeinek teljesítését a tőle telhető módon elősegítse, vagyis a jogszerű magatartás a mások jogainak passzív tőrüssel való tiszteletben tartása mellett aktív cselekvést is magába foglal.

Példa: Az osztályfőnöki feladatokat ellátó szaktanár az osztályfőnöki óráján nem engedi, hogy a tanulók saját kezdeményezésük alapján felhatalmazhassák a választott diákképviselőjüket, hogy a diákön-

⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) R) cikke (2) bekezdése leszögezi, hogy az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.

kormányzat választmányi ülésén kezdeményezze a tanítási órák pontos befejezése érdekében az intézményvezetőhöz intézett kérés megfogalmazását. A tanulónak az Nkt. 46. § (6) bekezdése g) pontjában nevesített különös joga, hogy szabadon véleményt nyilvánítson az őt nevelő és oktató pedagógus munkájáról, valamint e körben javaslatot tegyen, továbbá kérdést intézzen az iskola vezetőihez. A pedagógus e jog gyakorlását lehetetleníti a cselekvésével, hiszen meggátolja a jogszabályban deklarált érdekérvényesítés lehetőségét. Cselekménye etikai vétségnek minősül.

Megjegyezzük, hogy mások joggyakorlásának és kötelezettsége teljesítésének elősegítése nem terjeszkedhet túl az általános elvárhatósági kritériumon, tehát a pedagógus e körben csak a jogi szabályokban megfogalmazottak teljesítésére kötelezhető, beleértve ebbe a jogforrásként szolgáló munkaköri leírást is.

(2) NEMZETI ÉRDEK

Küldetésünk: nemzeti közszolgálat, így munkánkat mindenekelőtt a nemzet érdekében, a gyermekek, tanulók mindenek felett álló érdekeire kiemelt hangsúlyt helyezve végezzük, érvényt szerezve a nemzeti köznevelési törvényben meghatározott értékeknek.

A nemzet érdeke a köz szolgálatának ügyétől elválaszthatatlan; a közszolgálat csak a nemzet érdekeit szolgálhatja, tehát a közfeladatok ellátásának immanens feltétele a közérdek érvényesítése. **A köznevelés közszolgálat**, mely a felnövekvő nemzedék érdekében a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit teremti meg, így jól felfogott nemzeti érdekként definiálható. A pedagógiai szakfeladat ellátásának közszolgálatként való meghatározása jogi determináltságú, **erkölcsi tartalmát tekintve** hivatásetikai alapvetésként **küldetés**.

Alapvetően tisztázandó kérdés, hogy mi a nemzeti érdek, és mi határozza meg. Jogállami keretek között ennek deklarálása az alkotmány és az azzal kongruens jogi szabályozás feladata. **A nemzet érdeke a köznevelés terén mindaz, amit a nemzeti köznevelési törvény a törvény cél-**

jai és alapelvei tárgykörében határoz meg. Vagyis azon princípiumok, amelyeket írásunk előző fejezetében soroltunk fel: az Alaptörvény nemzeti hitvallásával egybehangzó Nkt.-beli generálklauzulák, amik a köznevelés rendszerével szemben közérdekből, a nemzet érdekében támasztott elvárásokat fogalmazzák meg.⁹

A közérdek mellett, attól természetesen el nem választható követelményként fogalmazódik meg a Kódexben a gyermek, a tanuló mindenek felett álló érdeke, amely hazánk számára nemzetközi jogi kötelezettségéből fakadóan feltétlenül tiszteletben tartandó, s amely jogszerűen nem áttörhető. Ennek jogforrása a *Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény*, mely elvi éllel rögzíti: a gyermek nevelésének és fejlődésének biztosítását szolgáló cselekedeteket mindenekelőtt a gyermek mindenek felett álló érdekének kell vezetnie. Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy **ha valamely jogszabályi előírás egyébként sértené a gyermek testi, értelmi, erkölcsi fejlődését szolgáló érdekeket, azt a gyermek mindenek felett álló érdekének e szupranacionális normája félre tolja.**

Példa: Az iskola intézményvezető-helyettese úgy dönt, hogy az egyik ötödik osztályban elmarad az órarend szerinti utolsó foglalkozás, nevezetesen a testnevelés óra, mert annak helyettesítés során történő megtartásával sérülne a pedagógus számára elrendelhető eseti helyettesítés heti hat órában meghatározott maximuma a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet 17. § (5) bekezdése alapján. Azonban a tanuló mindenek felett álló érdeke, hogy a nevelési-oktatási intézményben biztonságban és egészséges környezetben neveljék és oktassák [Nkt. 46. § (3) bek. b) pontja], és semmi ne veszélyeztesse testi, szellemi, erkölcsi fejlődését, tehát megkapja azt az ellátást, ami számára érdekeinek elsőbbségéből fakad. Az intézkedő pedagógus-vezető tehát a tanulók ezen órájának elengedésével megsértette az etikai kódexet.

⁹ Nkt. 1. § (1)-(3) bek; 3. § (1)-(3), (9) bek.

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy tágabb értelemben a nemzet érdeke mindaz, ami az Alaptörvényből levezethető, pontosabban fogalmazva azal nem ellentétes. Figyelembe kell venni azonban e vonatkozásban azt is, hogy a szűkítő jogértelmezés itt nem jogszerű, hiszen az könnyen a joggal való visszaélés terepévé válhat. A nemzet érdekeinek megsértése alatt ugyanis a tanítás szabadságának jogszabályban meghatározott keretei sem sérthetőek.

(3) ELKÖTELEZETTSÉG

Pedagógiai tevékenységünk: társadalmi küldetés, melyet a magyar társadalom iránt elkötelezetten végzünk.

A küldetéstudattól és a nemzeti közszolgálatosság paradigmájától elválaszthatatlan a **szakmai elkötelezettség**, amelyet a Kódex a **pedagógiai szakfeladat ellátásának magas szintű**, professzionális **elvégzése**ként, mint **társadalmi küldetést** definiál. Miután a pedagógia alapvető feladata a szocializáció, mely lényegében a társadalom „bővített” újratermelését jelenti, az elkötelezettség a nevelő-oktató munkát végző szakember küldetésének, mesterségének fontos hivatásetikai szabálya.

Az elkötelezettség magas fokú tudatosságot feltételez, el nem tántoríthatóságot, erőt adó, belső meggyőződésből táplálkozó, s ezt kifelé is kommunikáló, nem megrendíthető hitet. Ezzel a pedagógus nevel is, mintát ad a nevelése-oktatása alá tartozó növendékeiknek. Az elkötelezettség felelősséget feltételez és fordítva. Ennek ellenkezője etikailag értékelhető.

Példa: Az alsós tanítónő az egyik szülői értekezleten kijelenti, hogy ő személy szerint nem támogatja a hátrányos helyzetű tanulók számára az egyik szülő által szervezett – anyagi tehervállalással nem járó – programot, sőt nem is vesz részt rajta, mert ezt neki senki nem fizeti. Jogilag természetesen nem marasztalható el, munkáltatói intézkedésben nem részesíthető. Kifogásolható hozzáállása ugyanakkor a Kódex alapelveit sértő nem megfelelő magatartás.

Az elkötelezettség elvárásának megsértése leginkább abban érhető tetten, ha a pedagógus elszürkülten, a kiegészítő szindrómáit mutatva pusztán a szakmai rutin, a begyakorlottság alapján végzi tevékenységét, mely az órávezetésében, a foglalkozásokon kívüli interakcióiban, a tanulóhoz, szülőkhöz, kollégáihoz való hozzáállásában érhető tetten. Ha a pedagógus nem elkötelezett, akkor nem hivatásként, társadalmi szolgálatként, nem a mesterség iránti tisztelettel képviseli a szakmaiságot, hanem csak munkavégzésnek, munkaköri kötelességnek fogja fel a tanítás mesterségét.

(4) FELELŐSSÉG

Döntéseinket, nyilatkozatainkat és cselekedeteinket felelősség hatja át: mivel munkánk során emberek sorsát befolyásoljuk, ennek megfelelő komolysággal és odaadással végezzük azt. Döntéseink és cselekedeteink folyamán mindig figyelembe vesszük azok belátható következményeit.

A pedagógus számára a felelősségvállalást, **a felelősségteljes magatartást** a Kódex alapvető elvárásként határozza meg, mely **a** tevőleges vagy nem tevésben megnyilvánuló **cselekedetekre, a verbális megnyilatkozásokra és a döntésekre** egyaránt **vonatkozik**. Mindennek komolyságát a pedagógiai munka által befolyásolható emberi sorsok iránti felelősség alapozza meg: a pedagógus az egyszeri és megismételhetetlen gyermekkor felett rendelkezik, formálva azokat az attitűdöket, amelyek a növendék, a tanuló tanuláshoz való hozzáállását egész életére meghatározzák.

A felelősség fokmérője a cselekvés várható következményeinek alapos vég gondolása, a belátható következményekkel történő reális számvetés. Önmagában a tervező, tudatos cselekvés alapja és mikéntje a felelősségteljes cselekvés, munkavégzés.

A tanári munka mind a tanítási, mind a nevelési aspektusait vizsgálva számos szituáció mentén teszi modellezhetővé a felelősségteljes magatartás elengedhetetlenségét.

Példa: Az iskola egyik hetedik osztályának osztályfőnöke a pályaorientációs foglalkozásokat nem tartja időszzerű nevelési feladatának, mondván: ráérnek még azon a szülők és a tanulók a nyolcadik évfolyamon is gondolkodni. Ezen alapon elutasít minden olyan kezdeményezést a szülők és a tanulók részéről, ami erre irányul. Nem vesz részt az osztályával azokon a pályaorientációs foglalkozásokon, amelyek egyébként elérhetőek az iskolában. Ezzel a pályaválasztás előkészítését, a tudatos tervezést, a tanulók e sorsfordító eseményére való felkészülését hanyagolja el, sodorja veszélybe. Halogató magatartása etikai vétséget merít ki.

A felelősség és az elkötelezettség etikai elvárásai egymással szorosan egységet alkotnak, egymástól el nem választható hivatásetikai kívánalmak valamennyi pedagógus munkakörben dolgozó szakember számára.

(5) SZAKSZERŰSÉG

Feladatainknak a legjobb tudásunk szerint szakszerűen teszünk eleget, azaz a jogi és morális követelmények betartásán túl leginkább szaktudásunk megfelelő alkalmazásáért vagyunk felelősek. Ennek érdekében folyamatosan fejlesztjük szakmai ismereteinket, készségeinket, képességeinket és törekszünk munkánk színvonalának javítására. Tudásunk és tapasztalataink átadásával támogatjuk munkatársaink szakmai fejlődését. A munkánk során felhalmozódott tudást a nemzet szellemi vagyona fontos részének tekintjük, és mindent megteszünk annak megőrzése és gyarapítása érdekében.

A pedagógiai munka egyes szakaszai a szocializáció mellett a professzionalizációt is magukba foglalják, amely egyfelől szaktudás, szakárgyi, tantervi tartalmak átadását, másfelől ezt lehetővé tevő mesterségbeli tudás, didaktika alkalmazását jelentik. Ez a munkavégzés, a hivatás gyakorlásának szakszerűségében fogható meg, mely az egyes pedagógussal szembeni minőségi elvárásokban, az életpálya modell minőségi kritériumaiban, az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzések (tanfelügyelet) során is releváns.

A szakszerű, szakmailag korrekt munkavégzés – azon túl, hogy a munkakör, a feladatok ellátásának elvárt szintjét és a hivatásmorál, a hi-telesség alapját jelenti – a szakmai értelemben **elvárható felelősség terü-letéhez tartozik**, azon követelményekhez, **melyekért a pedagógus köz-vetlenül etikai felelősséggel tartozik.**

Ezért alapvető elvárás – egyben a tanfelügyeleti ellenőrzés fő témáinak egyike – a szakmai fejlődés iránti elkötelezettség (reflektív gondolkodás-mód), a szakmai tudás, a készségek, képességek folyamatos fejlesztése, mely nem csupán a továbbképzéseken való részvételben merül ki, hanem tudatos szakmai életstratégiában, melynek része az egymástól való tanu-lás, a pedagógusok tapasztalatainak átadása egymás számára, kiemelten a gyakornokok segítése, mint pályaszocializációs tevékenység.

A nemzeti közszolgálati ság, a társadalmi küldetésstudat és az attól nem elválasztható felelősség dialektikájában értelmezhető a Kódex azon elvá-rása, hogy a szakmai, pedagógiai tudást a pedagógusok a nemzet szelle-mi vagyona integráns részének tekintsék, rámutatva ezzel arra, hogy azt gondozni, továbbfejleszteni, gyarapítani és védeni erkölcsi kötelezettség; ez ellen tenni etikai vétség.

Példa: A gyakornok fizetési fokozatba besorolt tanító több alkalom-mal kezdeményezte egy nyugdíjazás előtt álló, elismert szaktudással rendelkező kollégája óráin való hospitálási szándékát, kinyilatkoztat-va azt, hogy szeretne ötleteket meríteni a tapasztalt tanár köztudottan sikeresen alkalmazott saját fejlesztésű tananyagaiból. A meglátoga-tott órák azonban olyan didaktikai mozzanatokból álltak csupán, me-lyen semmi érdemlegeset nem mutattak a gyakornoknak, mintegy el-fedve előle azt, ami a szakmai fejlődését leginkább szolgálta volna. Az órát tartó kolléga szakmai féltékenysége etikailag kifogásolható.

A szakszerűség kritériuma tehát nem kizárólag a saját munkára, hanem a közös szakmai tudásbázis gyarapítására és gondozására is vonatkozik. Megjegyezzük, hogy mindez korrelál az uniós szakpolitikai elvárásokkal is: az Európa 2020 dokumentum, mely az Európai Unió tagállamainak az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködésének stratégiai keretrendszere hangsúlyozza az oktatás és képzés minden szintjének vonzóbbá és hatékonyabbá tételének fontosságát, a tanítás magas színvo-nalának biztosítását.

(6) SZAKMAI ALÁZAT

Szakmai feladatainkat hivatásként, annak megfelelő méltósággal, elkötelezetten végezzük. Cselekedeteink meghatározó erkölcsi mércéjének tartjuk hivatásunk tiszteletét.

A pedagógus szakmai feladatainak ellátása küldetésként, hivatásként csak a szakma iránti elkötelezettség alapján lehetséges. Az elkötelezettség, mint attitűd, a hivatás tisztelete révén adhat erkölcsi többletértéket valamennyi pedagógusként végzett cselekedetnek.

A méltósággal végzett munka a szakmaiság átélésének pozitív megnyilatkozása, az, hogy teljes szívvel, odaadással, áldozatot hozni sem rest módon végzi a pedagógus mindennapi tevékenységét. Ez egyébként lényegi jellemzője kell, hogy legyen valamennyi, a köz érdekében ellátott feladatokat végző személynek, akinek a munkája lemondással is jár a különös felelősség és többlethatalmat megalapozó prerogatívák mellett.

A szakmai alázat: a pedagógus hivatása iránti belső tisztelete. A lelkiismeretes és becsületesen végzett nevelés és tanítás üzenet a növénydekeknek, s rajtuk keresztül az egész társadalomnak: ez **adja a pedagógus belső tartását**, ez a hivatás társadalmi megbecsültségének fokmérője.

Példa: Az egyik tizenkettedikes osztályfőnök felsőfokú továbbtanulással kapcsolatos beszélgetések során a tanulóknak azt mondja, hogy ne is gondoljanak arra, hogy tanári pályára lépnek, mert ennek nem sok értelme van, ugyanis a tanár szakmai élete csupa kudarc. Ezzel a kijelentéssel a pedagógus erkölcsileg alázza meg a hivatásába vetett bizalmat, rombolta a tanári tekintélybe vetett hitet. Magatartása etikailag kifogásolható.

A pedagógus hivatás cselekedetekben megnyilvánuló belső tiszteletének a magasabb vezető beosztásban foglalkoztattak esetén is különös jelentősége van. A vezetőnek kollégái és a tanulók előtt elsősorban lelkiismeretes, tanulókkal való foglalkozásaira becsületesen felkészülő, professzionális pedagógusnak kell lennie. Ez morális tekintélyének egyik talpköve.

(7) JÓHISZEMŰSÉG ÉS TISZTESSÉG

Döntéseinkben, nyilatkozatainkban és cselekedeteinkben tisztességesen és a jóhiszemű magatartás normáit követve járunk el. Betartjuk a ránk vonatkozó jogi és morális előírásokat. Nem válalunk közösséget a jogi és morális szabályok illetve követelmények megsértőivel, tudatosan elkerülünk minden olyan helyzetet, amely tisztességtelen és jogellenes befolyás alá kerülésünkhöz vezethetne.

Az objektív értelemben vett – jogilag releváns – **jóhiszeműség és tisztesség általában elvárt magatartás** a jogalanyoktól **az egyes jogviszonyokban**. A jóhiszeműség és a tisztesség elve azt jelenti, hogy valaki úgy cselekszik, úgy jár el egy adott jogviszonyban, hogy nem tud vagy a tőle elvárható körütekintés és gondosság tanúsítása mellett nem kell tudnia a látszattól eltérő valóságtól. Ezt a bonyolult jogdogmatikai definíciót úgy is megfogalmazhatjuk, hogy jogi értelemben az felel meg a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, aki legjobb tudomása szerint, e meggyőződése alapján jár el, tesz jognyilatkozatot.

A **pedagógus** az őt foglalkoztató intézménnyel munkajogi jogviszonyban áll, ez határozza meg munkavégzésének kötelező szabályait, míg az iskolával tanulói jogviszonyban álló tanuló vonatkozásában is aktív résztvevője e jogi kapcsolatnak, hiszen a tanulói kötelezettségek teljesítése során az intézmény nevében lép fel, mintegy megszemélyesítve azt. **Cselekedetei** (pl. tanítási gyakorlata), **szóbeli megnyilvánulásai** (pl. véleményalkotása, verbális reflexiói) és **döntései** (pl. tanulók értékelése, fegyelmező intézkedései) **során** egyaránt **küszöbkritérium, hogy tisztességesen, jóhiszeműen**, az adott helyzet megítélése során a legjobb meggyőződése szerinti valóságnak megfelelően, annak tényei alapján, becsületesen **járjon el**. Valamennyi megnyilvánulása megfontolt, igazságos legyen. Gyakoroljon méltányosságot, ha kell. Ne legyenek csalárd, a valóságos szándékot leplező, másnak ártó cselekedetei. Ez alapvető társadalmi elvárás azok iránt, akiknek a felnövekvő nemzedék számára jó példát kell mutatniuk.

Jóhiszeműen és tisztességesen akkor jár el a pedagógus a Kódex szerint, ha az egyes jogszabályokban meghatározott követelményeket, a jogalkotói parancsot éppúgy betartja, mint a szakmai szokások hivatásetikai elvárásait, a Kódex egyes szabályait. Ez egyébként az önkéntes jogkövetés etikai alapelvéből is fakad.

A tisztességes magatartásnak az is fogalmi kritériuma, hogy – lehetőség szerint – **minden olyan helyzetet el kell kerülnie a pedagógusnak, amely a tisztességtelen cselekvéshez, csalárdsághoz vezet vagy vezetne**, fel kell lépnie a jogszerűség védelme érdekében minden olyan szituációban, mely antimorális vagy jogellenes voltából fakadóan másnak bármilyen értelemben kárt okoz, ami igazságtalan, végső soron rossz és méltánytalan helyzetet eredményezne.

Mindezt úgy lehet elkerülni, ha a nevelő-oktató munkát hivatásaként végző szakember minden megtesz annak érdekében, hogy ne vállaljon közösséget a jogi és morális szabályok illetve elvárások megsértőivel, és tudatosan utasítson el minden olyan helyzetet, amely a tisztességtelen befolyás alá kerüléshez, csalárdsághoz vezetne.

Példa: A szakközépiskola házirendjének módosítása során a tantestület néhány tagja jogszabályba ütköző javaslatot terjesztett elő a szavazás előtt az értekezleten. A testület többsége e javaslatot nem támogatta. A kisebbségben maradtak ebbe nem nyugodtak bele, és a szülői értekezleteken ágáltak azon kollégáik ellen, akik a többségi döntést megszavazták. Ezt az egyik szaktanár megtudta egy általa tanított tanuló édesapjától. Az ügyet a tantestület elé vitte, ahol etikailag elfogadhatatlannak, a kollegialitás hivatásetikai szabályába ütközőnek nevezte a kisebbségi álláspontot képviselők magatartását. A felszólaló kolléga cselekedete helyes volt, mert nem vállalt közösséget a saját tantestülete ellen forduló, etikai vétséget elkövető kollégáival.

A jóhiszeműség és tisztesség alapelve szerinti cselekvés egyfelől etikai minimum, másfelől jogszabály által megkövetelt, nem teljesítése esetén szankcionált magatartás, **a jogi és morális szabályok egybevágóságának eklatáns példája.**

A jog és morál nexusát jól példázza az antik bölcsesség, mely szerint a jog a jó és a méltányos dolgok művészete.

(8) MÉLTÓSÁG, PÉLDAMUTATÁS

Megjelenésünk és magatartásunk, továbbá valamennyi megnyilvánulásunk hivatásunkhoz méltó, azaz olyan módon viselkedünk, beszélünk és öltözködünk, hogy az erősítse munkahelyünk és a köznevelés megbecsültségét. Kötelességeinket igyekszünk úgy teljesíteni, hogy a felelősségvállalás, a kötelességteljesítés és az emberségesség példája legyen azok számára is, akiket ugyanilyen kötelezettségek nem terhelnek.

A pedagógus személyes példamutatása szakmai életének valamennyi megnyilvánulását determinálja. Becsületet, társadalmi elismertséget ad a hivatása iránt érzett lelkiismeretes odaadása, mellyel munkaszeretetre, a tanulók által majdan választott pálya, mesterség iránti tiszteletre tanítja növendékeit.

A **pedagógus** megjelenésével, öltözetével, ápoltságával, gesztusaival, beszédének stílusával, írásának helyességével, mondanivalójával egyaránt nevel, **mintát ad: a tanuló számára élő identifikációs modell**. Személye egyben az **öt foglalkoztató intézményt is minősíti** szűkebb és tágabb környezetében (Ebben az iskolában olyan tanárok tanítanak, akik ...), sőt a társadalom nyilvánossága előtt **a köznevelésről**, mint rendszer-ről **kialakított képet is formálja** (Ilyenek a tanárok ...).

Az etika határain belül és túl a kötelezettségek teljesítése, az emberséges és felelősségteljes magatartás a szakmai hitelesség mércéje. Ez dönti el, hogy komolyan vehető-e, tiszta ésszel és teljes szívvel követhető-e a tanító, a tanár tanítványai előtt, s mennyire válik értékszocializációs mintaként a gyermekek családi környezete számára. A hiteles pedagógust a szülői háttér támogatja, ellenkező esetben elutasítás következik (Ez a tanár beszél, aki ...). Nincs veszélyesebb annál, ha a szerep és a személyiség közötti divergencia abban nyilvánkozik meg, hogy mást beszél, és más-ként tesz a nevelő, vagyis elvárásai és a példamutatása között ellentmon-

dás van. Különösen igaz ez a vezetőre, aki akkor hiteles, ha nem az „Előre!”, hanem az „Utánam!” stratégiát alkalmazza.

Látszólag a szakma minden képviselője számára evidencia – és mindig is az volt –, hogy az egész személyiségével nevelő pedagógusnak pozitív mintául kell szolgálnia minden tekintetben. A Kódex elfogadását megelőző időszakban mégis az egyik legtöbb vitát kiváltó kérdés az volt, hogy milyen kritériumok mentén, milyen jogon és legfőképpen miért kell előírni a tanárnak azt, hogy hogyan viselkedjen, hogy nézzen ki, miként beszéljen. Természetesen merev etikettet, ruhadarabok részletes leírását és más effélét sem a kodifikátorok (az előkészítő bizottság tagjai), se az NPK vezetése nem javasolt, s ez a szövegtervezetek egyikében sem szerepelt.

Nyilvánvaló, hogy nem lehet vitás az, hogy a pedagógusnak jó példával kell elől járnia a tanítványai előtt, s ez nem csak a tanításra, hanem a nevelés egészére is érvényes. A tanulás folyamata összetett, sokrétű, minden tudatos megnyilvánulásnak szerepe van benne, de leginkább a mentalitásnak, a stílusnak, amely maga az ember. S miután **a pedagógus mintaadó magatartása során formálja a tanuló egész személyiségét, s e felelősség felértékeli saját személyiségének minden manifesztaációját.**

E felelősségből vezethető le a Kódexnek az a követelménye, hogy a kötelességek teljesítése során – mely a pedagógus egész lényét, minden megnyilvánulását átfogja – úgy kell eljárnia a nevelőnek, hogy az emberségesség, a felelősségvállalás és a kötelességteljesítés terén azok számára is példa legyen, akiket ilyen kötelezettségek egyébként nem terhelnek. **Az óvodapedagógus, a tanító, a tanár, példamutató magatartása** – roppant felelőssége révén – **viselkedési mintául szolgálhat a társadalom széles rétegei számára is**, amely egyrészt erősíti a pedagógusok társadalmi megbecsültségét, másrészt nevelő erőt gyakorol a társadalom egésze számára. Valamennyi pedagógus számára közös érdek, hogy ez a példa előremutató legyen.

Példa: A gimnázium tizedik évfolyamán tanító matematika tanár rendszeresen rendezetlen ruházatban, a diákokat és a szülőket – s nem utolsó sorban kollégáit is – megdöbbentő ápolatlan külsővel jelent meg az iskolában, a tanórákon. Beszéde fölényes volt, a kritikai megjegyzésekre illetlenül válaszolt. A szülők alappal jegyezték meg a gimnázium falain belül és kívül is: „Ilyen emberre bízom a gyermekemet?” A szóban forgó pedagógus stílusán nem változtatott számos jelzés ellenére sem. Magatartása egyértelműen etikai vétséget valósít meg.

A pedagógus alapvető feladata a rábízott gyermekek, tanulók nevelése, oktatása, óvodában a gyermekek Óvodai nevelés országos alapprogramja szerinti nevelése, iskolában a kerettantervben előírt törzsanyag átadása, elsajátításának ellenőrzése, sajátos nevelési igényű tanuló esetén az egyéni fejlesztési tervben foglaltak figyelembevételével. Ezzel összefüggésben az Nkt. 62. § (1) bekezdésének q) pontja értelmében **kötelessége különösen, hogy hivatásához méltó magatartást tanúsítson.**

(9) SZEMÉLYES PÉLDAMUTATÁS ÉS ELVÁRÁSOK ÖSSZHANGJA

Kiemelt hangsúlyt helyezünk arra, hogy személyes jó példával járjunk elől, átérezve ennek különösen jelentős nevelő-oktató hatását. Mindezt tükrözzük a gyermekekkel, a tanulókkal, a kollégákkal szembeni elvárásainkban is. Elvárásainkat soha nem helyezzük a saját magunkkal szemben támasztott kívánalmaink fölé sem morális, sem szakmai értelemben. Elveink és tetteink, szavaink és cselekedeteink egymással összhangban vannak.

A pedagógus számára – dolgozzék beosztottként vagy vezetőként – a munkájához nélkülözhetetlen **erkölcsi többlethatalmát a hitelessége adja.** Az elfogadás mércéje pedig nem más, mint szavai és cselekedetei, elvei és tettei, az általa hirdetett és a magatartásával példázottak, a tanulóktól s általában a környezetétől elvártak és a személyes példamutatása közötti reláció. Összhang esetén pozitív elfogadottság, éles – felróható okokból fakadó – ellentét esetén elutasítottság, negatív megerősítés keletkezik.

A példamutatás és az elvárások konszonanciája mind minőségi, mind mennyiségi vonatkozásaiban értékelhető.

Az egységet, a **megköveteltek és a személyes példa** által demonstráltak **közötti összhangot** egyrészt a **mit**, másrészt a **mennyire kérdése határozza meg**:

- Ha a pedagógus, olyan magatartást vár el a tanítványaitól, melyet egyébként ő a saját gyakorlatában elutasít (pl. bünteti, ha a diákok megalázzák egymást, de ő is ezt teszi az órán rendetlenkedéssel) minőségi értelemben hiteltelenít magát.
- Ha a pedagógus maga sem készül fel becsületesen, teljes körűen az órájára, de kifogástalan tudást vár a tanulótól (a tankönyvi témaanyag teljes egészét a széljegyzetekkel együtt) mennyiségi értelemben válik invaliddá.

Példa: Az általános iskolában tanító magyartanár rendszeresen 5-6 perc késéssel kezdi meg az óráit. A tanulók becsöngetéskor nem is igyekeznek az óra helyszínéül szolgáló tanterem előtt sorakozni. Egy alkalommal az egyik tanuló 8 perccel később érkezik az órára, melyre a pedagógus – egyébként jogszerűen – a naplóba beírja a késési bejegyzést. A tanuló a tanár azon kérdésére, hogy mi volt a késése oka, azzal válaszolt, hogy a pedagógus sincs ott az óra elején, ő miért tegye ezt. Erre szaktanári figyelmeztetést kap. A szülő felháborodottan reklamált az ügyben, s azt mondta az intézményvezetőnek: miért nem vonják a tanárt is felelősségre a késéséért, miért csak az ő gyermekét? A szülőnek igaza van. Az a tanár, aki késik, erkölcsi értelemben nem vonhatja a tanulót felelősségre (jogi értelemben viszont köteles rá). A tanár súlyos etikai vétséget követett el, mely rendszeressé válása esetén munkajogi konzekvenciákat is maga után vonhat.

A személyes példamutatás és elvárások összhangja, mint alapelv elválaszthatatlan a méltóság, példamutatás és a szakmai alázat princípiumától, hisz ezen alapvető kritériumok mintegy egymásból következnek.

(10) PÁRTATLANSÁG

Munkánk végzése során a gyermekek, a tanulók, a kollégák, a szülők, a fenntartó és a működtető, valamint a szakmai és érdekképviselői szervezetek jogainak és jogos érdekeinek tekintetében pártatlanul járunk el. Személyes érdekeink, pártpolitikai ronkon- vagy ellenszenvaink sem befolyásolják a jogszabályi és morális követelményeknek megfelelő munkavégzésünket. Munkahelyünket nem használjuk fel jogtalan előnyszerzésre, és tartózkodunk minden olyan tevékenységtől vagy állásfoglalástól, amely kétséget ébreszthetne részrehajlástól mentes és etikus munkavégzésünk iránt. Társadalmi szervezetekben, politikai mozgalmakban kifejtett tevékenységünket mindig egyértelműen elkülönítjük munkahelyi tevékenységünkötől.

A pedagógus közfeladatot ellátó személy, s mint ilyen **tevékenységével kapcsolatosan alapvető társadalmi és jogi elvárásként fogalmazódik meg, hogy feladatát – sine ira et studio – elfogulatlanul**, részrehajlás nélkül, tárgyilagosan **végezze, tehát** cselekedeteiben, megnyilatkozásaiban, döntéseiben **pártatlanul járjon el**. Ez azt jelenti, hogy sem személyes, sem politikai, sem anyagi érdekei, preferenciái ne befolyásolják a mások sorsáért érzett felelősség jegyében végzett nevelő-oktató tevékenységét, s mindez valamennyi, a munkavégzés során a pedagógussal kapcsolatba kerülő partner – gyermek, tanuló, kolléga, szülő, fenntartó, működtető, szakmai és érdekképviselői szervek – vonatkozásában érvényesüljön, azok jogainak és jogos érdekeinek tiszteletben tartása révén.

A Kódex leszögezi, hogy **a pedagógus nem használhatja fel a munkahelyi tevékenységét olyan előnyök szerzésére, mely mások jogainak korlátozásával vagy jogos érdekeinek csorbításával járna**, s emellett tiltást is megfogalmaz: tartózkodni kell minden olyan tevékenységtől vagy állásfoglalástól, amely kétséget ébreszthetne a részrehajlástól mentes és etikus munkavégzésünk iránt.

A pedagógus politikai és társadalmi szervezetekben kifejtett tevékenységét egyértelműen el kell, hogy különítse munkavégzésétől, tehát a politikai nézeteket az iskolai életbe bevinni nem etikus, kivéve, ha

az oktatási célból történik. A politikai tevékenység végzése – akár nyíltan, akár burkoltan – törvény által tilalmazott cselekmény a köznevelési intézményben.

A pártatlanság követelménye az ágazati kerettörvényben is kifejezésre kerül. A köznevelés egészét az egyéni bánásmód határozza meg [Nkt. 1. § (2) bek.]. Az állami és települési önkormányzati nevelési-oktatási intézményben az ismereteket, a vallási, világnézeti információkat tárgyilagosan, sokoldalúan kell közvetíteni, a teljes nevelés-oktatási folyamatban tiszteletben tartva a gyermek, a tanuló, a szülő, a pedagógus vallási, világnézeti meggyőződését [Nkt. 3. § (2) bek.]. A pedagógus különös kötelessége, hogy az ismereteket tárgyilagosan, sokoldalúan és változatos módszerekkel közvetítse [Nkt. 62. § (1) bek. i) pontja]. A nevelési-oktatási intézmény helyiségeiben, területén párt, politikai célú mozgalom vagy párthoz kötődő szervezet nem működhet, továbbá az alatt az idő alatt, amíg az óvoda, iskola, kollégium ellátja a gyermekek, tanulók felügyeletét, párt vagy párthoz kötődő szervezettel kapcsolatba hozható politikai célú tevékenység nem folytatható [Nkt. 24. § (3) bek.].

Példa: A szakközépiskola intézményvezető-helyettese az általa tanított osztályba járó egyik tanuló szülőjét, aki kőműves, különböző, ott-honában folytatott építészeti munkák elvégzésére szerződtette, a szülő felajánlása alapján jóval az elvégzett szakmunka forgalmi értéke alatti áron. Cserébe a pedagógus elintézte, hogy a tanulónak kedvező döntések szülessenek mindazon esetekben, amikor egyébként a többi tanulóval összehasonlítva rosszabb jegyet vagy minősítést kellett volna kapnia. A pedagógus magatartása súlyos etikai vétséget valósít meg, hiszen a kiemelt tanulót jogtalan előnyhöz juttatta, míg a többi tanuló jogos érdekeit egyértelműen sértette, mintegy annulálva ezzel az egyenlő bánásmóddhoz való jogot is.

(11) IGAZSÁGOSSÁG, MÉLTÁNYOSSÁG

Teendőinket a jog és az erkölcs szerint is igazságosan és méltányosan végezzük, azaz a jogszabályok adta keretek között mindent megteszünk annak érdekében, hogy munkánk megfeleljen a jogszabályok céljainak, és erkölcsileg is helyes legyen. Döntéseinket mindezeken felül a józan ész, az emberiség és a gyermekek, tanulók jogos érdeke határozza meg.

A pártatlanság követelménye szervesen hozzátartozik a jóhiszeműség és tisztesség kritériumához, s erősíti a szakmai tisztességbe vetett hitet, bizalmat.

A pedagógus tevékenységének keretei a jogszerűség és a szakszerűség. A szakszerűség a szakma – írott és szokások által közvetített – szabályainak megfelelő munkavégzést jelent. Jogszerűség alatt szűkebb értelemben a jogszabályok előírásainak való megfelelést, tágabb értelemben a jogszabály szellemének, a jogalkotói szándéknak való eleget tételt értjük, mely utóbbi leginkább a jogi norma értelmezésében nyilatkozik meg. Az erkölcs szorosabb véve nem a jogi szabályozáshoz tartozik, mégis fontos a jogi relevanciájú cselekvések tekintetében, ugyanis a jó erkölcsbe ütköző cselekmények egyértelműen az igazságosság ellen hatnak, s nem lehetnek jogszerűek, hiszen ami nem igazságos, az nem jogos, s főleg nem méltányos.

Alapesetben a jogszerűség és a moralitás nem konkurálhatnak egymással. Kizárólag az értelmezés során és a jogi szabályozás hiányában vetődhet fel, hogy a jogszabályok adta keretek közötti tevékenységeknek jogszerűeknek és morálisan megfelelőeknek egyaránt lenniük kell, tehát egyfajta kollízió állhat fenn a jogszerűség és az erkölcsösség között.

A Kódex rendelkezése szerint **a pedagógusnak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy munkája megfeleljen a jogszabályok céljainak, és erkölcsileg is helyes legyen azzal, hogy a józan ész, az emberiség és a gyermekek, tanulók jogos érdekét is preferálni kell a döntései (pl. osztályozás) során.**

Példa: A negyedik osztályos tanuló teljesítménye hirtelen igen jelentős romlást mutat annak ellenére, hogy képességei alapján sokkal jobb is lehetne. A családi körülmények azonban – a szülők válnak, s a gyermek elhelyezése felett van a legnagyobb vita – pszichikailag labilissá teszik a tanulót. A pedagógus e tényrt figyelembe veszi, és ennek megfelelően engedményeket tesz a számonkérés módjánál. Eljárása etikus, mert a tantervi követelményeket és az értékelésre vonatkozó jogszabályi előírásokat nem mereven, hanem a speciális helyzetnek megfelelően a tanuló sajátos helyzetének méltánylásával alkalmazza.

Az *igazságosság* erkölcsi, jogi és filozófiai fogalom, amely normatív leírást ad egy személyeket és cselekvéseiket érintő helyzetről azon tekintetben, hogy azok bizonyos szabályoknak és értékeknek való megfelelésük szerint igazságosak vagy igazságtalanok.

A *méltányosság* valakivel vagy valamivel kapcsolatban való igazságos hozzáállás, melynek keretében egy másik személy vagy annak bizonyos cselekedete, kérése úgy kerül elbírálásra, hogy a helyzet körülményei is megfelelő súllyal esnek számításba.

A méltányosság alkalmazásának a korlátja a joggal való visszaélés, mely mind erkölcsi, mind jogi szempontból elfogadhatatlan és semmivel sem menthető.

(12) VÉDELEM

Mindenkor szem előtt tartjuk a gyermekek, a tanulók, a kollégák, a szülők jogait és jogos érdekeit, azok védelme és tiszteletben tartása érdekében fellépünk.

A jogkövető magatartás önmagában nem merül ki a jogsértéstől való tartózkodásban, mely passzív magatartást vár a jogalanytól, hiszen azon esetekben, amikor mások jogainak vagy jogos érdekeinek sérülése tapasztalható, jogvédelem, tehát aktív tevékenység az elvárt.

A **pedagógus** a Kódex előírása értelmében **köteles a növendékek, azok szülei vagy a kollégák jogainak védelme és az őket megillető jo-**

gok tiszteletben tartása érdekében fellépni, mely tevésben megnyilvánuló cselekedeteket kíván, ami egyrészt a közszolgálatosság lényegéből a jogszerű állapotnak a közérdekből való védelméből fakad, másrészt a gyengébb erőpozíciójú felek (gyermekek, tanulók, szülők) támogatásával illetve a kollegialitás morális szabályával magyarázható.

A jogokat jogszabály illetve annak felhatalmazása alapján egyéb jogi kötőerejű normák (pl. iskolai házirend, szervezeti és működési szabályzat stb.) tartalmazzák. A jogos érdekek fogalma alatt a jogszabályon alapuló, jog által védett érdekeket kell érteni, mindazt, amiben a jogalany az adott jog gyakorlása mentén érdekelt. Így a házirendben biztosított joga a tanulóknak, hogy a diákönkormányzat révén véleményt nyilváníthassanak az őket érintő kérdéseket illetően, míg az ehhez kapcsolódó jogos érdekük az, hogy e jog gyakorlásához minden információt korrekten módon megkaphassanak az intézményvezetőtől és a pedagógusoktól annak érdekében, hogy e jogukat érdemben gyakorolhassák.

Példa: A tanévnyitó ünnepséget követő első osztályfőnöki órán, majd azután sem foglalkozott az osztályfőnök az iskolai házirendet érintő legfontosabb kérdésekkel, a jogok gyakorlásának és a kötelesek teljesítésének előírt módjával. E mulasztására kollégája felhívta a figyelmét, majd ennek eredménytelensége után a felettes vezetőhöz fordult intézkedés megtételét kérve. A fellépő kolléga eljárása etikus és elvárható volt, hiszen annak érdekében cselekedett, hogy a tanulók számára biztosított legyen a jogaik gyakorlásához szükséges, mintegy annak feltételét képező tájékoztatáshoz való hozzáférés, mint jogos érdek.

A védelem alapveve, mint általános jogvédelmi intézmény az önkéntes jogkövetés minimumelvárásához szorosan kapcsolódik.

(13) ELŐÍTÉLET-MENTESESG, EGYENLŐ BÁNÁSMÓD

Az emberi méltóság feltétlen tiszteletben tartása megkérdőjelezhetetlen számunkra. Nevelési-oktatási feladatainkat a gyermekek, a tanulók, a kollégák, a szülők, a fenntartó és a működtető, valamint az érdekképviselői és szakmai szervezetek irányában előítéletektől mentesen teljesítjük. Egyenlő bánásmódot tanúsítunk – a jogszabályokban meghatározott eseteken túl – minden, munkánk során velünk kapcsolatban álló személy irányában.

Az egyenlő bánásmód érvényesítése, az előítéletektől való mentesség alapvető jogállami elvárás, mely az emberi méltósághoz való minden embert megillető, áttörhetetlen joghoz tartozik. E jog egyben az uniós alapszabályokból folyik – közösségi vívmány (*acqui communautaire*) – a tagállamokban kötelezően alkalmazandó, közvetlenül hatályos jogi aktusok, így az Európai Unióról szóló szerződés is rögzíti, emellett számos nemzetközi jogi normának is része, s nem utolsó sorban alaptörvényi legitimitású.

Az Alaptörvény kimondja, hogy Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.¹⁰

A köznevelés egészét – az ágazati kerettörvény értelmében – az egyenlő bánásmód határozza meg.¹¹

A Kódex leszögezi: **a pedagógusok kötelessége valamennyi, a munkavégzése során vele kapcsolatba kerülő partneréhez előítéletektől mentesen viszonyulni**, s ezen túlmenően a jogszabályban leírtakon túl is **minden, a munkája során vele kapcsolatba álló személy irányában egyenlő bánásmódot tanúsítani.**

¹⁰ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XV. cikk (2) bekezdése

¹¹ Nkt. 1. § (2) bekezdése

Példa: Az osztálykirándulás szervezése során az osztályfőnök a szülői értekezleten kijelenti, hogy számára teljesen mindegy, hogy a ballagásra a tanulók szülei, hozzátartozói részéről hányan jönnek el, de határozattan kéri a népesebb családokból jövő tanulókat – s ekkor a roma szülők felé fordul –, hogy négy-öt hozzátartozónál több ne jöjjen a rendezvényre, mert nem szeretne bonyodalmakat. A pedagógus e cselekményével nyilvánvalóan etikai vétséget valósított meg.

Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos alapvető fogalmakat az *egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény* definiálja, meghatározva a jogsérelem esetén tehető jogorvoslati eljárások szabályait is.

A köznevelési intézményekben dolgozó magasabb vezető beosztású alkalmazottak esetében külön kiemelt fontosságú a beosztottakat megillető egyenlő bánásmód, mely a vezetési etika egyik alapvető szabálya is.

(14) ÁTLÁTHATÓSÁG

Feladatvégzésünk a társadalom számára átlátható: munkánkat úgy végezzük, hogy megfelelően dokumentált, könnyen áttekinthető és követhető, valamint munkatársaink számára a munkájukat segítő mértékben megismerhető legyen. Minden tőlünk telhetőt megteszünk azért, hogy az érintettek a tevékenységünkkel kapcsolatos nyilvános adatokhoz a lehető legegyszerűbben, egyenlő feltételekkel hozzájuthassanak.

A közfeladatot ellátó tevékenységrendszerrel szembeni egyik legfontosabb társadalmi elvárás a transzparencia teljesülése, mely a közpénzek felhasználásának átláthatóságából eredő alapos igény. A közneveléssel szembeni ezen kritériumokat a nevelő-oktató munkához kapcsolódó különös felelősség is megalapozza: a dokumentáltság, annak áttekinthetősége és követhetősége a pedagógus számára is elemi érdek, ugyanis a szülők érdemi tájékoztatása nélkül nem lehet eredményeket elérni.

Ezért a **Kódex alapvető szabályként írja elő, hogy a pedagógusnak minden tőle telhetőt meg kell tennie annak érdekében, hogy a nevelő-oktató tevékenységével kapcsolatos adatokhoz** (pl. érdemjegyek, a szülőnek szóló kérések) **a lehető legegyszerűbb módon, egyenlő feltételekkel juthassanak hozzá az érdekeltek, a szülők.**

Példa: Az iskolában elektronikus naplót vezetnek be. A szülők e-naplóhoz történő hozzáféréseinek módjáról egy házirendből vett írásos tájékoztatót kapnak a szülők. A hátrányos helyzetű gondviselők egy része azonban kevésbé érti a leírtakat. Az osztályfőnök az ő számukra külön elmagyarázza a tudnivalókat. Ezzel teljesíti az átláthatóság elvének etikai kívánalmát.

Az átláthatóság követelménye szervesen kapcsolódik az egyenlő bánásmód alapelveéhez, s az ágazati kerettörvény, valamint a végrehajtási rendeletei által meghatározott adminisztrációs kötelezettségekhez.

(15) EGYÜTTMŰKÖDÉS

Mindazokkal együttműködésre törekszünk, akik a köznevelés hatékonysága és eredményessége érdekében tevékenykednek. Szakmai döntéseink előkészítése során érdemi párbeszédet folytatunk minden érintett résztvevővel.

Az együttműködés a közösségi létezés alapvető létformája. A köznevelési intézmény is a különböző partnerek sokrétű hálózatában működhet csak eredményesen.

A nevelés-oktatás hatékonysága érdekében az intézmény pedagógusainak egymással és az intézmény vezetésével, a szülőkkel, a fenntartóval, a szakmai szolgáltatást nyújtó intézményekkel és a pedagógiai szakszolgálatokkal egyaránt konstruktívan együtt kell működnie. Ennek lehetőségeit és határait, a partnerek körét az adott szituáció határozza meg.

Példa: Az iskola igazgatója a sajátos nevelési igényű, továbbá a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő tanulókkal való eredményesebb foglalkozás, a szükséges szakmai teendők tervezése érdekében minden hónapban osztályszintű konferenciát szervez, melyre a területileg illetékes pedagógiai szakszolgálat munkatársait is meghívja. Intézkedése a hivatásetikai szabályoknak megfelelő, egyezik a Kódex együttműködés keretében megfogalmazott etikai alapelveivel.

Az együttműködés fő elvét az Nkt. 3. § (2) bekezdésének első mondatában formulázta meg a jogalkotó: a köznevelésben a nevelés és oktatás feladatát a gyermek szülei, törvényes képviselői megosztják a köznevelési intézményekkel és a pedagógusokkal.

(16) KONSTRUKTIVITÁS ÉS ÖNFEJLESZTÉS EGYSÉGE

Tevékenységünket jellemzi a konstruktív, előremutató, jószándékú bírálat, továbbá a folyamatos és tudatos, elemző gondolkodásból és gyakorlati tapasztalatból eredő önfejlesztés igénye.

A pedagógusi tevékenység – akárcsak egyetlen hivatásként űzött mesterség – sem nélkülözheti az előremutató, a szakmai fejlődést célzó, jószándékú bírálat respektálását, az abból való tanulást, továbbá az önkritika révén a komolyságot megalapozó, a fejlesztendő területek feltárását és kezelését elősegítő reflektív gondolkodásmódot. Mindez a köznevelés átfogó minőségbiztosítási rendszerében is megjelenik a ciklikusan ismétlődő tanfelügyelethez kapcsolódó önértékelésben öltve intézményes formát.

A pedagógus önfejlesztése, annak kritika és önbírálat keretében történő megnyilatkozása a konstruktivitás és az önfejlesztés egységét jelenti.

Példa: A pedagógus kifejti egy értekezleten, hogy ő az idei tanév során nem kíván részt venni a szakmai munkaközössége által szervezett hospitációkon, és ő maga sem szeretné, ha bármelyik kollégája bemenne látogatóként az órájára, mondván: nem érzi a szükségét annak, hogy másoktól tanuljon. Megnyilatkozása hivatásetikai alapon

elfogadhatatlan, hiszen ezzel a hozzáállással nem csak önmagát rekeszti ki az önfejlesztésből, hanem mások elől is elzárja az utat a szakmai tapasztalatszerzés elől.

Megegyezzük, hogy e tárgyalt alapelvnek különös relevanciája van a vezetés etikája terén, tudniillik a vezető személyiségéből fakadó hatalmának erkölcsi bázisai: a szakmai alázat, vagyis a munka, a hivatás iránt érzett belső tisztelet; a példamutatás és az elvárások konszonzanciája, elvek és tettek közötti egység, valamint a kritika és önkritika dialektikájának érvényesülése a mindennapi gyakorlatban.

(17) LELKIISMERETESSÉG

Társadalmi és intézményi küldetésünknek mindenben, mindenkor lelkiismeretesen eleget teszünk, azaz szavainkat és tetteinket az összes külső kötelezettség és iránymutatás figyelembevételével a lehető legnagyobb mértékben, de végső soron saját morális ítélőképességünkre támaszkodva hangoljuk össze, ügyelve arra, hogy erkölcsi ítélőképességünket megszokások és külső kényszerek ne befolyásolják.

Az utolsó becikkelyezésű etikai alapelv a lelkiismeretesség. Ez lényegében keretbe foglalja a többi alapelvet, s mintegy küldetésnyilatkozatként is értelmezhető, mint a pedagógus hivatás általános érvényű hitvallása.

A lelkiismeretesség tisztán morális kategória, mely az előírt iránymutatások és az államilag meghatározott jogi instrumentumokba foglalt kötelezettségek követését a pedagógusi tevékenység végzése során a pedagógus saját morális ítélőképessége alá rendeli.

A Kódex fejlődésre képes személyiséget feltételez a pedagógusról, amikor előírásként rögzíti: a pedagógus szavait és tetteit maximálisan, de *ultima ratio* saját morális ítélőképességére támaszkodva hangolja össze, ügyelve arra, hogy e moralitást megszokások és külső kényszerek ne befolyásolják, megtörve azt. Úgy is mondhatnánk, **ne azért tegyünk valamit, mert egyébként ezt így szokták tenni, hanem mert ez a helyes, ez felel meg a hivatáserkölc és az emberiség, a tisztesség kritériumának.**

A KÓDEX ÉRVÉNYESSÉGI KÖRE

Egy jogi kötőerejű norma érvényessége alapvetően a megalkotására vonatkozó – jogszabályban rögzített – eljárási szabályoknak megfelelően történő létrejöttét, legitimitását jelenti, mely immanens feltétele az alkalmazhatóságának és egyben alkalmazási köteletségének (hatály). A Kódex 2.1. alcíme az érvényességi kör fogalma alatt a személyi hatályt definiálja, melynek keretében azt határozza meg, hogy az egyes normák a pedagógustársadalom mely tagjaira terjednek ki. **A Kódex érvényességi köre tehát személyi hatályát jelenti:** azon személyek körét jelöli meg, akikre a Kódex betartása – a jogszabályi rendelkezésekben foglaltaknak megfelelően – kötelező. Az etikai előírás tehát ezen a ponton, jogszabályi rendelkezés által normatív (kötelező) jelleget ölt.

A specifikáció alapja a *nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény* 83. § (2a) bekezdésében foglaltak alapján a pedagógus munkakörben történő foglalkoztatás jogi státusa: **a Kar által elfogadott Etikai Kódex alkalmazása ugyanis az állami és önkormányzati fenntartású köznevelési intézményekben kötelező**, ahol a foglalkoztatott pedagógusok – a *közalkalmazottakról szóló 1992. évi XXXIII. törvény* hatálya alatt – közalkalmazottként végzik a tevékenységüket.

A Kódex alkalmazásának hatálya alá esnek azok a pedagógus munkakörben foglalkoztatottak, akik:

- az állami intézményfenntartás keretében működtetett szerv,
- a nemzetgazdasági miniszter,
- központi államigazgatási szerv,
- állami felsőoktatási intézmény,
- a települési önkormányzatok és azok társulásai, valamint
- a nemzetiségi önkormányzatok

által fenntartott és működtetett köznevelési intézményekkel állnak közalkalmazotti kinevezés keretében foglalkoztatásra irányuló jogviszonyban.

Miután a Kar, mint a hivatásrenddé szerveződött pedagógusok közösségének szakmai kamarája hivatott kidolgozni a Kódexet [Nkt. 63/B. § (1) bek. f) pontja], ezért annak hatálya – érvényességi köre is – kizárólag tagjaira terjed ki, így az egyházi és magánfenntartók által fenntartott intézményekben foglalkoztatott pedagógusokra nem vonatkozik betartásának kötelezősége.

A Kódex alkalmazási kötelezettségét törvény mondja ki, így – technikailag is pragmatikusan kezelve honi jogalkotásunk dinamizmusát – maga rendelkezik arról, hogy **személyi hatályát illetően további rendelkezéseket is csak jogszabály határozhat meg.**

A **Kódex** normaszövege leszögezi, hogy **rendelkezéseit a pedagógus munkakörével összhangban kell értelmezni**, így valamennyi részlet-szabály – szervesen épülve az alapelvekre – kizárólag a nevelő-oktató munka vonatkozásában, annak egyedi sajátosságaira való tekintettel interpretálható. Ennek alapján a pedagógiai szakszolgálatnál dolgozó pedagógusokra az az elvárás, mely szerint a több szülő jelenlétében folytatott megbeszéléseken a pedagógus csak az egész tanulócsoporthat érintő kérdéseket tárgyalja meg [Kódex 2. fejezetének (12) pontja], értelemszerűen csak korlátozottan vonatkozhat, miután a szakszolgálati intézményeknél szülői értekezlet nincs, és egyébként sem életszerű ezen intézménytípusnál a szülői fórumok intézménye, hiszen a szülőkkel való konzultációk egyéni jellegűek. Hasonlóképpen említhetjük a kutatás- és kutatói elvek hatályát [Kódex 3. fejezet], melyek kifejezetten a tudományos kutatást szakmai munkavégzésük keretében folytató pedagógusokra, így a tudományos fokozattal rendelkező, Kutatótanár fizetési fokozatba besorolt tanárookra, illetve a gyakorló nevelési-oktatói intézményekben, a gyakorló szakszolgálati intézményben a pedagógusjelöltek szakmai munkáját irányító vezetőpedagógusokra vonatkozik.

A **Kódex a köznevelési intézménnyel közvetlenül vagy közvetve kapcsolatban álló pedagógusokra – így a megbízási szerződés alapján óraadóként dolgozó kollégákra – nézve ajánlásnak tekinthető, amennyiben nincs az érintett pedagógusnak a hatály alá tartozást eredményező további jogviszonya.**

A Kódex hatálya így nem vonatkozik:

- az iskolában a szakmai munkát közvetve segítő, az intézménnyel jogviszonyban nem lévő, azonban az iskolával tanulói jogviszonyban álló tanulókat korrepetáló kollégákra (magántanárok);
- az iskola mindennapi pedagógiai tevékenységét tanácsaival, a házi versenyeken zsűrizés vállalásával közvetlenül segítő nyugdíjas pedagógusokra, akik az intézmény szakmai munkáját egyébként korábban annak alkalmazottjaként szolgálták;
- az iskolában minősítő, tanfelügyelő szakértői vagy szaktanácsadói tevékenységet végző pedagógus szakemberre, ha a Kódex hatálya alá eső köznevelési intézménnyel egyébként nincs foglalkoztatásra irányuló jogviszonya;
- az iskolában legfeljebb heti tíz órában, polgári jogi kontraktus alapján pedagógiai feladatokat ellátó óraadó tanárra, ha nincs olyan további jogviszonya, mely a Kódex hatálya alá esik, tehát pedagógusként közalkalmazotti jogviszonyban más nevelési-oktatási intézményben egyidejűleg nem dolgozik.

Ezen kollégák tekintetében a Kódex előírásai ajánlásnak tekintendők, és nem áll be az alkalmazási kötelezettség.

Példa: Az állami általános iskolában a fizika tantárgyat heti 6 órában megbízási szerződés alapján tanító pedagógus egy alapítványi iskola teljes munkaidőben foglalkoztatott alkalmazottja. Esetében az állami iskolában folytatott óraadói tevékenységére nem vonatkozik a Kódex előírása, hiszen az őt teljes munkaidőben foglalkoztató iskola nem állami fenntartású köznevelési intézmény, így a nevezett kolléga nem pedagógus munkakörben történő foglalkoztatás keretében ki-nevezett közalkalmazott, hanem munkavállaló, tehát az óraadói megbízáásával egyidejűleg nincs további olyan jogviszonya, mely a Kódex hatálya alá tartozna.

Valamennyi kötelezést vagy ajánlást tartalmazó norma érvényesülésének elemi feltétele, hogy a normacímzettek számára ismertek és egyértelműek legyenek a biztosított cselekvési lehetőségek (jogok) és a magatartási kényszer körébe tartozó előírások (kötelezettségek). Ebből fakadóan deklarálja a **Kódex nyilvánosságát**.

A Kódex mindenki számára megismerhető, közzétételre került a Nemzeti Pedagógus Kar honlapján.

A PEDAGÓGUS HIVATÁS ETIKAI NORMÁI

A Kódex 2.2 alcímében foglalt rendelkezések a **szakmai hivatásetikai keretszabályokat** rögzítik, melyek koherensen kiegészítik az általános etikai alapelveket. Az itt felsorolt generális keretjellegetű szabályok a pedagógiai tevékenység alapvető jelentőségű etikai fundamentumai, egyben szemléletformáló jelentőségű garanciális elvek.

Értékpreferenciájukat az alábbi felsorolásban modellezzük:

- az intézmény és a hivatás jó híre védendő érték;
- a hivatás rangját a pedagógus egész lényé – így külső megjelenése, verbális és non-verbális megnyilvánulásai – is kifejezik;
- a testi és lelki egészség – annak koherens egységében – munkavégzési feltétel;
- az egészség- és környezettudatos életvitel elvárt követelmény (*Nat-és kerettantervi konformitás*);
- a folyamatos önképzés igénye (*lifelong learning*) a pedagógus étoszáának lényegi része;
- a közérdek magánérdekek fölé helyezése alapvető, nem vitatható jelentőségű (*attitűd*).

A hivatásetikai szabályok lényege jóval túlmutat az elnevezésből adódó elsődleges jelentésrétegen, hiszen itt nem csak arról van szó, hogy a hivatásnak, tehát küldetésnek tekintett pedagógiai munkát a szakmai szabályokon túl milyen attitűdök mentén kell végezni, hanem utal a szakmai közösség iránti felelősségre, a hivatásrend iránti belső etikai tartalmú kö-

telezettségekre is. Pedagógusként tudniillik az óvodában, iskolában, kollégiumban, pedagógiai szakszolgálatnál dolgozó szakember nem csak saját munkavégzését, hanem az intézményét és azontúl az egész pedagógustársadalmat is minősíti. Az egyéni magatartás ugyanis alapja az általános absztrakciónak, s mindez nem csak a tapasztalatszerzés fizikai terétől – az adott intézménytől vagy az annak helyet adó településtől, szorosabban vagy tágabban vett földrajzi régiótól – független, hanem lényegében a konkrét időtől is. Egy-egy pedagógusról alkotott kép alapja lehet annak, hogy a tapasztalatszerző azt tovább adva utódainak, a vele kapcsolatban kerülő fiatalabb generáció tagjainak egyfajta véleményt alakítson a pedagógusokról, azt valóságosnak ható képpé formálva plántálja az utódokba is, akár van annak ténybeli alapja, akár nincs („Látod fiam, ilyenek a pedagógusok!”). S ha jobban belegondolunk, ennek az lehet a következménye, hogy egy életre beprogramozódnak az iskolával, a tanárokkal s általában a tanulással, jobb esetben csak egy-egy tantárggyal kapcsolatos illetve azzal szembeni rossz érzések. Nevelésfilozófiai aspektusba helyezve a témát, ezzel nagymértékben kockáztatjuk a család nélkülözhetetlen, pozitív értékszocializációs hatását, azt, hogy az intézményes nevelést-oktatást az édesapa, édesanya – a családi háttér – támogatóan erősítse a gyermekben, a tanulóban. Ez pedig rövidtávon is sikertelenné teheti az óvoda, az iskola nemes erőfeszítéseit.

Mindennek alapján válik érthetővé a Kódex által támasztott azon kritérium, hogy **a pedagógusnak munkája térbeli és időbeli keretein túl is tudatában kell lennie annak, hogy minden megnyilvánulásával kollégái közösségét is minősíti**, így számára hivatásának etikai normái mindig és mindenütt irányadóak.

A pedagógus hivatásetikai keretszabályokat a most következőkben a Kódex 2.2 alcímében foglalt felsorolás alapján az egyes elvi szabályok felsorolásának rendjében tárgyaljuk.

Alapvető elvárás, hogy **a pedagógus se tetteivel, se nyilatkozataival ne csorbítsa saját intézménye és hivatása jó hírét; annak öregbítésére törekedjen**. Az embert, mint szellemi-etikai lényt gondolatai, kommunikációja és cselekedetei, s az ezek közötti relációk minősítik. Az önma-

gával és a világgal harmóniában élő ember esetében e három szegmens nem lehet egymással következetesen ellentmondásos, mert az hitelvesztéshez, a kommunikáció csődjéhez, önellentmondásba kerüléshez, végső soron a személyiség torzulásához és antiszociális viselkedéshez vezethet. A pedagógus a növendékek számára csak akkor lehet pozitív szocializációs minta, nevelő-oktató tevékenységét csak akkor tudja hitelesen és sikeresen végezni, ha mind tettei, mind megnyilvánulásai az intézménye, hivatása, szakmaisága iránt egyöntetűen pozitív.

Ennek érdekében a pedagógus, aki elkötelezett szakmája iránt, elhivatott az annak intézményi kereteit adó munkahelyéül szolgáló óvoda, iskola, kollégium iránt is. Munkájával, kommunikációjával arra törekszik, minden erejével azon van, hogy jó hírért öregbítse. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nem fogalmazhat meg kritikát akár szakmai kérdésekben, akár az őt foglalkoztató intézmény vonatkozásában, hiszen annak meg vannak a maga keretei, de mindezt csak úgy teheti, hogy érezze, mindez a sajátja.

A Kódex szóhangzata is erre utal: saját intézménye és hivatása jó hírének öregbítésére kell törekednie a nevelő-oktató munkát végző szakembernek. Az ezzel ellentétes magatartás kimeríti az etikai vétség fogalmát.

Példa: A szülői értekezletet követő kötetlen beszélgetés során a negyedik osztály tanítója kifejti a szülőknek, hogy nem véletlenül megy el olyan sok tanuló a negyedik osztály elvégzése után az iskolából, hiszen a felső tagozatos nevelők többsége nem tud eléggé leereszkedni a katedráról a gyerekekhez. Sőt, ha az ő gyereke járna ide, szintén elvinné a szomszédos iskolába, mert ott nincsenek ilyen nagy számban önmagukat 'felsőbbrendűnek' tartó felsős kollégák. Ő már ezt többször felvetette az értekezleteken, de a pedagógusok már csak ilyen egymásra nem figyelő emberek, mindenkinek csak a saját tantárgya a fontos. Ezzel a nyilatkozattal a kolléga kimerítette azon hivatáserkölcsi keretszabály sérelmét, mely előírja, hogy a pedagógus sem tetteivel, sem nyilatkozataival nem csorbítja saját intézménye és hivatása jó hírért; annak öregbítésére törekszik.

Elemi elvárás, hogy **a pedagógus az őt foglalkoztató intézmény vonatkozó előírásain túl munkája során külső megjelenésével és megnyilvánulásaival is kifejezi hivatása rangját, tiszteletét.** Az önkormányzati és állami fenntartású intézményekben törvény adta felhatalmazás nem illeti meg a belső szabályzó norma – így a szervezeti és működési szabályzat vagy a házirend – megalkotóját arra vonatkozóan, hogy főszabályként határozzon meg olyan öltözködéssel vagy viselkedéssel kapcsolatos elvárásokat, amelyek egy világnézeti vagy vallási szempontból elkötelezett intézmény esetében megengedettek akár az intézmény alkalmazottjai, akár a gyermekek, tanulók tekintetében.

Nem jogi, hanem etikai minimumként jelenik meg a Kódex e szabályában a pedagógus számára a hivatás rangját, tiszteletét kifejező, vagy azt legalább is nem deprimáló külső megjelenés előírása, melybe az ápoltság, tisztaság, megfelelő higiénés állapot, igényes, alkalomhoz illő öltözködés, valamint mindaz beletartozik, amit a magyar nyelv és az etikett összefoglaló néven kulturáltságnak nevez. Ezzel a munkához való hozzáállás tiszteltét, a munkatársak – a pedagógusok esetében ezen felül a gyermekek, tanulók – minimális respektjét is kifejezi a pedagógus: azt, hogy számára becsesek azok, akikkel foglalkozik, s értékes számára mindaz, amit végez. Az igényes külső megjelenés és valamennyi, e körbe tartozó, attitűdöt kifejező megnyilvánulás emellett a pozitív mintaadás, az attitűdformálás szempontjából is elengedhetetlen. **A pedagógusnak** ugyanis – s ezt nem lehet elégszer hangsúlyozni – **pozitív értékekkel demonstráló mintaértékű személynek kell lennie minden tekintetben** a gyermekek, tanulók számára.

Mindez koherens a (8) becikelyezésű etikai alapelvvvel is, mely ki mondja: a pedagógus megjelenése és magatartása, továbbá valamennyi megnyilvánulása hivatásához méltó legyen, azaz olyan módon viselkedjen, beszéljen és öltözködjön, hogy az erősítse munkahelye és a köznevelés megbecsültségét.

A Kódex a külső megjelenés és megnyilvánulások részletekbe menő meghatározását nem tartalmazza, egyrészt azért, mert az alapvetően az adott intézményben az adott szituációtól függ, másrészt az önrendelke-

zéshez való alapjog korlátozásának még a látszatától is tartózkodni kívántak a kodifikátorok, s a normaszöveget elfogadó testület, a Kar Országos Küldöttgyűlésének tagjai. Nyilvánvaló az is, hogy a pedagógus külső megjelenését az ápoltságra, a jól szituáltság jegyeit magán viselő egyén jegyeire vonatkozó általánosságokon túl az adott helyzet, a nevelési-oktatási szituáció is meghatározza. Más helyzet e vonatkozásban például az osztálykirándulás, az iskolai ünnepélyen, alapfokú művészeti iskolai koncerten való részvétel. A Kódex szövege utal arra is, hogy a külső megjelenésre vonatkozó etikai normákat az intézmény vonatkozó előírásain felül kell értelmezni, tehát mindaz, amit például a házirend ír elő e kérdésben, nem képezi etikai normalizáció tárgyát.

Ki kell emelni, hogy a szituáció más elemei is relevánsak, így nevezetesen az, hogy milyen korosztályú tanulókkal foglalkozik a pedagógus. A nemi érés dinamizmusa miatt sok szempontból kiegyensúlyozatlan, önmagukat a biológiai érettség szempontjából felnőttnek érző tanulók számára a középfokú iskolákban a kihívóan elegáns öltözetű hölgy pedagógusok nem a tananyagra koncentrálnak elsősorban a serdülő fiú diákok figyelmét, sőt az értő odafigyelésben is gátolhatják őket, ahogyan a leány tanulókat sem a tanulásra ösztönzi az a férfi kolléga, aki hasonlóképpen – nyilván a maga nemi szerepének keretein belül – kihívóan öltözködik és viselkedik. Mindez nem csak erkölcsileg kifogásolható, de pedagógiai szempontból is kritikus, s kimondottan célszerűtlen. Természetesen nem csupán az öltözködés, hanem a viselkedés, a gesztusok, a beszéd – például egyes erotikus, kihívó tartalmú célzások – is megalapozhatják ezt az etikailag kifogásolható magatartást. Alapvető kíváncsi, hogy a pedagógus példa legyen minden szempontból, tehát a tanuló ne topmodell, „a nőt”, ne egy laza macsót, „a férfit”, hanem a nevelő-oktató szakembert, a tudás és az nevelési tartalmak átadóját lássa benne. Nyilvánvaló az is, hogy a hivatáshoz méltó külső megjelenés nem egyfajta konzervatív öltözködési stílust kíván a pedagógusokra kényszeríteni, még kevésbé munkaköpenyt vagy bármilyen az egyéniséget annuláló uniformist. De ugyanakkor „centizni” vagy „gombolni” sem szándékozik: nem az a fontos önmagában, hogy egy pedagógus a blúzán vagy az ingén hány gombot hagy begombolatlanul, vagy hány centiméter hosszú a szoknya, avagy hány milliméter az arcán a borosta...

Az összhangzat által keltett benyomás adja azt a stílust, amit a közismert szentencia így fogalmaz meg: a stílus maga az ember.

Példa: A szakképző iskola 10. évfolyamán szakmai tantárgyat tanító pedagógus hölgy, ifjú korát és természeti adottságait büszkén vállalva a tanórákra rendszeresen laza öltözetben, combközépig érő feszes szoknyában jelenik meg, s gesztusaival is erősíti nemi szereptudatát a javarészt már-már felnőtt korú fiú tanulók előtt. Ebből fakadóan számos őt célzó és általa partnerként támogatott erotikus jellegű párbeszéd bontakozik ki tanórai szituációkban. Az egész iskola életét felbolygatja e helyzet, megosztva egyébként a tanári kar többi tagját is. Az intézmény vezetője etikai eljárást kíván indítani a kolléganő ellen. Az igazgató döntése megalapozott, hiszen a szóban forgó pedagógus kimerítette a Kódex 2.2 alcímében foglalt azon hivatáserkölcsi szabályt, mely szerint a pedagógus munkája során külső megjelenésével is kifejezi hivatása rangját.

A Kódex a pedagógus hivatás etikai normái között említi azt a kritériumot, hogy **a pedagógus csak abban az esetben végzi munkáját az őt foglalkoztató intézmény közösségében, ha testi és lelki egészsége ezt egyaránt lehetővé teszi.** Ez utal arra, hogy az óvodapedagógus, tanító, tanár, kollégiumi nevelő nem dolgozik, nem vesz részt az óvoda, iskola, kollégium, szakszolgálati intézmény mindennapi munkájában testi betegségei esetében, vagy akkor, ha mentálisan érzi úgy, hogy képtelen a tevékenységét akképpen végezni, hogy azzal a közösségnek (gyermeknek, tanulóknak, a kollégáknak) ne okozzon sérelmet vagy kárt. Sérelem ugyanis, ha a pedagógus annak ellenére, hogy tudja, betegen nem képes teljes értékű, igényes munkát végezni, mégis dolgozik, általa is tudottan nem színvonalasan. De idetartozik az a helyzet is, amikor a kolléga érzi, hogy adott élethelyzetében nem képes lelke teljes egészével „égni a növendékéért”. Ilyen esetben, ha nem tud osztályfőnökként többet adni magából, mint egy nem osztályfőnök szaktanár – egyéni körülményeire való hivatkozással –, etikai kötelessége, hogy ne vállalja el a megbízást a tanulócsoport vezetésére.

A pedagógus nem teheti felelősen kockára mások mentális és fizikai egészségét sem. Nem veszélyeztetheti semmilyen formában a hivatás iránti tisztelet, az elkötelezettség okán annak a munkának a sikerét, amely számára is erkölcsi többletet hordoz. Megbetegedés esetén a közösség és a saját egészség tudatos védelme érdekében a betegállományba vonulás az a helyes út, amely mind az egyéni, mind a közösségi érdek szempontjából követendő. A lelki gondok már más természetűek: a mentális természetű megbetegedések esetén a betegségtudat nem mindig alakul ki, így a közösség figyelme, segítő odafordulása jelentheti e tekintetben azt a nélkülözhetetlen segítséget, melynek elfogadása viszont semmilyen norma alapján nem kényszeríthető ki. Ha a pedagógus észleli magán a fizikai vagy lelki megbetegedés szindrómáit, akkor az etikus – a közösség iránti felelősségteljes – magatartást a segítségkérés, a munkatársakat, a gyermekeket, a tanulókat közvetlenül veszélyeztető esetekben a betegállomány vagy a szakemberhez fordulás, ami persze anyagi vonatkozásban nem vonzó.

Példa: A középiskolában tanító kémia szaktanár több hete tartó erőteljesen fertőző influenzában szenved, de nem megy el orvoshoz anyagi okokból, inkább bejár az iskolába, ahol a kollégáit és a tanulókat sorra fertőzi meg. Még csak természetes gyógymódot sem alkalmaz, arra sem ügyel, hogy természetes gyógymód révén kúrálja magát. Felelőtlenül, bár nem szándékosan terjeszti a betegséget. Hozzáállása immorális, sőt antiszociális. Jogi felelősség nem terheli, de az etikai vétkessége nem vitatható érdemben.

A Kódex sarkosan szögezi le, hogy **a pedagógust** hivatásából és a közfeladat-ellátásból eredően fokozott felelősség terheli abban, hogy **az egészség- és környezettudatos életvitelt, a természet védelmét, az élet tiszteletét képviselje.**

Az egészséges és környezettudatos életvitelről a köznevelés igazgatósi és tartalmi szabályozói, így a köznevelés ágazati törvényének alapvető normái, a nevelési-oktatási intézmények működési rendjéről szóló rendelkezések, továbbá az alaptantervi és kerettantervi szabályozók is tartalmaznak előírásokat.

Az Nkt. 1. § (2) bekezdése alapján a köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód, valamint a fenntartható fejlődésre és az egészséges életmódra nevelés határozzák meg. A *nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet* (a továbbiakban: Műkr.) 129. § (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy az egészséges életmódra vonatkozó támogató intézményi munkarendben és házirendben előírt szabályok betartása az intézményben mindenki számára kötelező. Az elsajátítandó tananyag-tartalom is kiemelt hangsúlyt helyez az egészségfejlesztésre – ezt a pedagógiai programban is meg kell jeleníteni –, melyet a pedagógusnak hitelesen kell képviselnie, tehát eszmeileg is azonosulnia kell vele.

A természet védelmére történő nevelés globális érdek, olyan tartalom, amely minden szervezett foglalkozásnak releváns része lehet (tantárgyköziség).

Az élet tisztelete bölcséleti jellegű alapelvárás. Morálfilozófiai vonatkozásban ugyanis nem kevesebbet állíthatunk mint, hogy a nevelés, a kultúra átadása az élet maximális értékre emelésének, az élettiszteletnek az etikája. *Rókusfalvy Pál* gondolatait idézzük: „Az élettisztelet etikája alapján csak egyféle nevelés van: minden embert, minden egyes gyermeket, tanítványunkat önmaga legnagyobb értékének elérésére segítő fejlesztés. Csak jó nevelés van, mert ha nem az, akkor nem nevelés. Az életben nincsen értéksemleges vákuum: a legkisebb mulasztás is romboló hatású. A nevelésben – miként az etikában – nincsenek minőségi fokozatok: az elérhető legtöbb egyszersmind a legkevesebb, amit meg kell tgyünk. A nevelési eszmény nem cél, hanem irány, út, nem a tökéletesség állapota, hanem a tökéletesedés, az arra való szüntelen törekvés folyamata.”¹²

A pedagógus számára példakép szerepéből fakadóan a – jogi kötelezésen túl – adódik az etikai kötelezettség: pozitív mintaként álljon e vonatkozásban is növendékei, tanítványai, neveltjei elé.

12 Rókusfalvy Pál: A nevelés - erkölcsi nevelés is. Letöltve: <http://ofi.hu/tudastar/neveles-erkolcsi#9>

Példa: Az osztálykiránduláson – miközben a természetes környezet szépségeit tanulmányozzák az osztály tagjai – az alsós tanító a tanulók számára is jól látható módon, bár tőlük távolabb, erre kijelölt helyen hódol dohányzási szenvedélyének, mely személyes példája az egészségtelen és a természetet nem tisztelő életvitelnek. Cselekménye etikailag el nem fogadható, vétkekesség terheli a pedagógust.

A Kódex előírja, hogy a pedagógus mindenkor példát mutat nemzeti jelképeink megbecsülésében, nemzeti ünnepeink és a mindezek által jelképezett, képviselt értékek tiszteletben tartása terén.

A pedagógus hivatása küldetés, szolgálata: nemzeti közszolgálat. A Kódex 1. részében foglalt (2) becikkelyezésű etikai alapelv kimondja, hogy a pedagógus küldetése nemzeti közszolgálat, így mindenekelőtt a nemzet érdekében, a gyermekek, tanulók mindenek felett álló érdekeire kiemelt hangsúlyt helyezve kell munkáját végeznie, érvényt szerezve a nemzeti köznevelési törvényben meghatározott értékeknek. Majd a (3) becikkelyezésű alapelv kifejezi, hogy a pedagógiai tevékenység: társadalmi küldetés, melyet a magyar társadalom iránt elkötelezetten kell végezni.

Nemzeti jelképeink a nemzeti érzés, a nemzethez tartozás kinyilvánításának eszközei, melyek felsorolását *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)* (a továbbiakban: Alaptörvény) I) cikke tartalmazza. Ennek értelmében nemzeti jelképeink: Magyarország címere, zászlaja és himnusza.

Nemzeti ünnepeink az Alaptörvény J) cikke alapján:

- március 15. napja, az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc emlékére;
- augusztus 20. napja, az államalapítás és az államalapító Szent István király emlékére;
- október 23. napja, az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékére. Hivatalos állami ünnep augusztus 20.

A nemzeti jelképeink és az ahhoz kapcsolódó ünnepeink által jelképezett, a jelen- és az utókor számára egyaránt magvas üzenetet hordozó, a nemzethez tartozást kifejező értékeknek a tiszteletben tartása az Alaptörvény Nemzeti hitvallásában megfogalmazottak alapján minden magyar ember számára elvárás, egyben a nemzethez tartozás ismérve. A Nemzeti hitvallás szóhangzatát idézzük: „Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”

A köznevelés kiemelt feladata a hazafiasságra történő nevelés, mely magába foglalja a nemzeti értékek megismertetését, az azokhoz való hűsége, nemzetünk iránti szeretetre, s a nemzeti összetartozás átérzésére való hangolását a gyermeki léleknek; felkészítést a felelős állampolgári magatartásra.

A pedagógus nemzeti közszolgálatot végző, hivatását a nemzeti köznevelési törvény szellemiségében gyakorló nevelő-oktató szakember, nemzetének nevelője is, a jövő „termelésének mérnöke és kovácsa”, akinek feladata az Nkt. preambulumaának második fordulója szerinte is a felnövekvő nemzedékek hazafias nevelése.

Műkr. 3. § (2) bekezdésének c) pontja szervezeti szinten is kötelezettséget állapít meg a nemzeti ünnepek által képviselt értékek vonatkozásában. Eszerint az óvodai nevelési év helyi rendjében, valamint az iskolai, kollégiumi tanév helyi rendjében kell meghatározni az iskolában a nemzetünk szabadságtörekvéseit tükröző, továbbá nemzeti múltunk mártírjainak emlékét, példáját őrző, az aradi vértanúk (október 6.), a kommunista és egyéb diktatúrák áldozatai (február 25.), a holokauszt áldozatai (április 16.), a Nemzeti Összetartozás Napja (június 4.), a március 15-ei és az október 23-ai nemzeti ünnepek ápolása érdekében meghonosított egyéb emléknapok, megemlékezések időpontját.

Példa: A matematika tanórán hangzik el az iskolarádióban – a foglalkozás csaknem 25 percét magába foglaló – megemlékező műsor a nemzeti összetartozás napjáról. Az órát tartó pedagógus a műsor elhangzását követően nem az adott órára tanmenetben tervezett tantárgyi témáiról beszél, hanem arról, mit is jelent a nemzeti összetartozás, a nemzettudat. Cselekedete helyes, etikailag teljesen elfogadható, a Kódex elvárását teljesíti.

A Kódex hivatáserkölsi keretszabályaiban foglaltak szerint **a pedagógus** – a közszolgálati szférából eredő jól felfogott magasabb felelősség tudatában – **lehetőségei szerint folyamatos önképzéssel gyarapítja, fejleszti a hivatása gyakorlásához szükséges tudását, képességeit, attitűdjeit.**

Az önképzés igénye – csakúgy, mint a reflektív, önkritikára épülő szemléletmód – a pedagógus, és valamennyi, hivatását professzióként művelő, az iránt elkötelezett szakember elemi belső igénye, mely a szakmai orientációt, a fejlesztendő területek konstruktív formálását, a folyamatos tanulást előtérbe helyezi a szakmai fejlődés terén. Ennek eszméje a *longlife learning* (egész életen át tartó tanulás) filozófiájában van. Korunk egyik legnagyobb attitűdformáló kihívásaként ezen elvárás már a pedagógusok minősítésének, országos pedagógiai-szakmai ellenőrzésének és a napi nevelő-oktató munkát facilitáló szaktanácsadásnak is integráns része. Mindez azonban nem nélkülözheti a folyamatos önképzést, az önfejlesztést és a tanulási lehetőségek kiaknázásának belső motivációból, a pedagógus lelkiismereti forrásaiból való táplálkozását, s mint ilyen az etikus szakmai magatartás egyik megnyilvánulásaként eklatáns példája annak, amit Petró András a következőképpen fogalmazott meg: „A pedagógusetika a pedagógus szakmai lelkiismerete”¹³.

A lifelong learning fogalma magában foglal minden tanulást, művelődést, ismeret- és tapasztalatszerzést, amely az óvodás kortól a felső-oktatáson át egészen életünk végéig történik. Célja alapvetően a kulcskompetenciák és alapkészségek, képességek kialakítására, megszerzésé-

13 Mezei Gyula: Alkalmazott vezetéselmélet. Az iskolavezetés elmélete és gyakorlata. BME Műszaki Pedagógia Tanszék, Budapest, 2005. 225. p.

re irányul az együttműködés készségének elsajátítása, fejlesztése mellett. S mint ilyen természetesen az átadandó nevelési tartalmak fontos része is. A gyermekeket, tanulókat is olyan személlyé kell formálnia a pedagógusnak, akikben él az elkötelezettség az iránt, hogy önmagukat, tudásukat állandóan fejlesszék, tanuljanak. Ennek leghatásosabb útja a pozitív példamutatás.

Mindez koherens (16) becikkelyezésű etikai alapelvvel, melynek értelmében a pedagógus tevékenységét jellemzi a folyamatos és tudatos, elemző gondolkodásból és gyakorlati tapasztalatból eredő önfejlesztés igénye.

Példa: Az iskolában már huszonöt esztendeje tanító magyar szakos kolléga kijelenti, hogy nem hajlandó – ha nem muszáj – semmilyen szakmai továbbképzésen részt venni, mert úgy érzi, szakmai tudásának a zenitjére már érkezett. Másokat is igyekszik meggyőzni arról, hogy teljesen felesleges újra tanulni, egyszer már diplomát kapott minden pedagógus. Kollégái alappal adnak hangot e felfogásával való ellenérzésüknek. A kolléga hozzáállása etikailag nem megfelelő, s a pedagógus közösségre nézve demoralizáló hatású.

A Kódex hivatáserkölcsei keretszabályokról szóló 2.2. alcíme foglalja magába azt a garanciális – alaptörvényi legitimitású emberi szabadságjogból folyó – szabályt, hogy **a pedagógusnak** – mint minden embernek – elidegeníthetetlen joga van olyan közéleti és magánérdekű tevékenységekhez, amelynek során nem pedagógusként jelenik meg a nyilvánosság, a nevelő-oktató munkájával érintett közösség előtt (például politikai szerepvállalás, civil szervezetben való részvétel stb.) .

Ennek során a pedagógus **magánérdekű tevékenysége soha nem helyezhető a közérdek fölé, a közéleti szerepvállalásokat** időben és térben **határozottan el kell különítenie nevelő-oktató munkától**, ugyanakkor a közéleti szerepvállalásaiban is erősítenie kell pedagógus társai megbecsülését, tiszteletét; a pedagógus pálya, a köznevelési intézmények iránti bizalmat, hiszen a nevelő-oktató munkát végző szakember minden megnyilvánulásával kollégái közösségét is minősíti.

KUTATÁSETIKAI ELVEK

A Kódex személyi hatályának tárgyalásánál említettük, hogy a Kutatótanár fizetési fokozatba sorolt, tudományos fokozattal rendelkező illetve munkaköri feladatai keretében tudományos kutatást végző pedagógus szakemberek esetén a szakmai professzióhoz tartozó kutatási tevékenységre a Kódex garanciális elveket és szabályokat fogalmaz meg.

A **szakmai-tudományos kutatás legfontosabb alapelveit** a Kódex 3. fejezete tartalmazza, melyeket a kutatást végző tanár magára nézve kötelezőnek, a társadalmi nyilvánosság felé pedig képviselendőnek kell hogy tartson.

Ezen alapelvek a következők:

- **Jogszerűség, szakszerűség:** a kutatásokat a hatályos jogszabályoknak megfelelően, szakszerűen és a pedagógus kompetencia határait át nem lépve kell végezni.
- **Tisztesség:** a célok és a kutatási szándékok, módszerek, eljárások bemutatása során becsületesen, jóhiszeműen kell eljárni.
- **Megbízhatóság:** a kutatási terv megvalósítása során az adatok rögzítésében, tárolásában, kezelésében és közlésében a legkörülményesebb precizításra kell törekedni.
- **Tárgyilagosság:** a kutatás során feltárt értelmezéseket és következtetéseket tényekre, bizonyításokra kell alapozni.
- **Pártatlanság és függetlenség:** a kutatást politikai pártok, érdekcsoportok, valamely érdekelt fél befolyásától mentesen kell végezni.
- **Nyitottság:** a kutatás során más kutatók felé kellő nyitottságot tanúsítva – a nyitottság korlátait (pl. személyhez fűződő jogok, folyamatban levő kutatás) is figyelembe véve – kell eljárni.
- **Elfogulatlanság:** más kutatók munkájának bemutatásánál, referenciadásnál kellő objektivitást szükséges tanúsítani a szakmai-tudományos szempontok kizárólagos prioritását szem előtt tartva.
- **Felelősség:** a pályakezdő pedagógusok szakmai és tudományos kutatási tevékenységét támogatni kell.

A Kódex – természetesen példálózó jellegű felsorolás keretében – neveíti a kutatási etika sérelmét jelentő egyes tényállásokat is:

- **hamisítás:** az adatok és eredmények önkényes megváltoztatása és ezek közlése;
- **plágium:** mások kutatási tervének, kutatási eredményeinek, műveinek átvétele és sajátként való feltüntetése;
- **személyes befolyásolás,** melynek során
 - a) a befolyásoló érdekében történő előnyös állásfoglalás kikényszerítése,
 - b) a harmadik személyre vonatkozó előnytelen döntés,
 - c) ellenszolgáltatás kérése,
 - d) hátrányos megkülönböztetés,
 - e) a kutatóval függőségi viszonyban levőkkel történő bármilyen alku,
 - f) a panaszt tevő szankcionálása történik;
- **az etikai szabályok megszegése:** a kutatásra vonatkozó alapelvek tevésben vagy túrésben történő megsértése vagy annak elhallgatása külső kényszer hatására.

A PEDAGÓGUSOK SZAKMAI KAPCSOLATAINAK KERETSZABÁLYAI

A Kódex egyik általános célkitűzésként definiálta a szakma belső összetartozását erősítő azon magatartások leírását, amelyek a köznevelési intézményekben munkakapcsolatba kerülő felek közötti érintkezés kultúrájának általános jellemzőit, a kapcsolattartás követendő etikai szabályait tartalmazzák, s írnak elő követendő magatartást vagy hívnak fel egyes cselekvésektől való tartózkodásra annak fényében, hogy mindezzel a hivatás társadalmi megbecsültségét erősítsék. A Kódex létrejöttében is jelentős szerepe volt annak a felismerésnek, hogy célszerű megfogalmazni az iskolában a munkakapcsolatba kerülő felek közötti érintkezés kultúrájának általános jellemzőit, a kapcsolattartás követendő hivatásetikai szabályait, s mindazokat az eddig javarészt a szokásjog által közvetített tartalmakat, amelyek a nevelési-oktatási feladatok ellátásához, annak megszervezéséhez, a döntéshozatal bonyolult mechanizmusaihoz kapcsolódnak, s a pedagógus pálya és hivatás különlegesen fontos társadalmi szerepéből következnek.¹⁴

¹⁴ Kozák András: Erkölc és jog viszonyrendszere az erkölcsi eszmény történeti fejlődésének vonatkozásaiban. In.: http://www.fupi.hu/dokumentumok/2016/ka_erkolcs_jog_viszonyrendszer.pdf

A pedagógiai tevékenység jogelvi jelentőségű etikai alapelvei számos vonatkozásban konkrétan is utalnak a szakmai kapcsolatok néhány fundamentumára. A **kollegialitás**, az **antidiszkrimináció** követelménye vagy az **erőpozícióval való vissza nem élés** csak az érintkezési kultúra, a szakmai munka során folyamatosan alakuló nexusok valóságában értelmezhetők.

A pedagógus életpálya-modell egyes elemei a gyakornoki felkészítés, a pedagógus-kompetenciák, a reflektív szemléletmód vagy az önértékelés metódusa révén többször is megjelennek a kapcsolati normák előírásainál, melyek az etikum eszközével indukálhatják az intézmények belső szakmai közösségformálását a munkaközösségi, szakmai team munkák terén.

A szakmai kapcsolatok fogalma alatt – a Kódex alkalmazása vonatkozásában – **minden olyan, a pedagógus által tanúsított magatartást érteni kell, amely a nevelő-oktató munka során, annak eredményessége érdekében** alakul ki és formálódik. Ezt azért fontos megemlíteni, mert a szakmai relációk nem csupán a nevelt-oktatott gyermekkel, tanulókkal való mindennapi interakciókra és a nevelőtestület tagjaival való munkakapcsolatokra szorítkoznak, hanem a partnerség legszélesebb értelmezése alapján kiterjednek a gyermekek, tanulók törvényes képviselőivel, a szülőkkel való együttműködésre, az intézmény vezetőivel történő kontaktálásra, de még a fenntartó vagy más, a pedagógus munkavégzését bármilyen aspektusból érintő szervekkel (pl. gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival, pedagógiai szakmai-szolgáltatókkal, szakszervezetekkel, gazdasági kamarákkal, a minősítési és tanfelügyeleti eljárásokat szervező Oktatási Hivatallal, a pedagógiai szakszolgálatokkal, hatóságokkal stb.) megvalósuló alkalmi vagy rendszeres kapcsolattartásra is.

A kapcsolati működés legfontosabb szegmensei a verbális és nonverbális kommunikáció, melyek relevanciával bírnak a normalizáció tekintetében: a Kódex szabályai is e két valóságalelem mentén definiál-

ják a helyes vagy helytelen cselekedeteket.¹⁵ A kommunikált tartalmak, az azokból kikövetkeztethető akarat a kapcsolati szabályok által a vizsgált területen a leginkább tetten érhetőek. Ezt a Kódex korábban tárgyalt egyes normái is alátámasztják, melyet két példával kívánunk az alábbiakban alátámasztani:

ad 1) Az etikai alapelvek közül a (13) artikulusz az egyenlő esélyek biztosításának alapvető kivánalmaként a kapcsolati magatartás oldaláról közelíti meg az elvárásként leírt viselkedésmintát, melynek keretében kinyilatkoztatja: nevelési-oktatási feladatainkat a gyermekek, a tanulók, a kollégák, a szülők, a fenntartó, valamint az érdekképviselői és szakmai szervezetek irányában előítéletektől mentesen teljesítjük. Egyenlő bánásmódot tanúsítunk – a jogszabályokban meghatározott eseteken túl – minden, munkánk során velünk kapcsolatban álló személy irányában.¹⁶

ad 2) A Kódex 2.2. alcímének második bekezdésében szereplő azon norma, mely előírja, hogy a pedagógus – annak tudatában, hogy minden megnyilvánulásával kollégái közösségét is minősíti – sem tetteivel, sem nyilatkozataival nem csorbítja saját intézménye és hivatása jó hírét, annak öregbítésére törekszik, lényegében **a szakmai kapcsolatok két alapvető minősítő tényezőjét** jelöli meg: a **szóbeli közlések** és a tettekben vagy nem tevésben (pl. mulasztás) megnyilvánuló – optimális esetben a gondolkodást és a szavakat követő vagy azokkal legalábbis összhangban lévő – **cselekvést**.

A Kódex az adott szabályozási tárgykörön belüli egyes hivatásetikai szabályait kifejtő második fejezetének 2.3. alcíme a kapcsolattartás etikai keretszabályait fogalmazza meg.

15 A Kódex annak ellenére, hogy nem jogszabály, kikényszeríthető – tehát jogilag értékelhető – norma, mely a szabályok meghatározásánál (*normalizáció*) két klasszikus módszert követ: leírja az ideális állapotot, tehát előír egy követendő magatartást, vagy tilt, tartózkodásra hív fel.

16 Tulajdonképpen nem is viselkedési szabályról, hanem viselkedésmintáról beszélhetünk az etikai alapelvek vonatkozásában, hiszen ezek – kissé didaktikusan megfogalmazott – pozitív eszményi magatartásminták (erénykatalógus).

Ennek értelmében a **pedagógus szakmai kapcsolatait érintő tevékenységének alapvető morális szabályai:**

- ❖ Munkája során a pedagógus kapcsolatban áll növendékeivel, tanítványjaival, azok szüleivel, valamint az őt foglalkoztató intézmény munkatársaival, vezetőivel, a fenntartóval, illetve a szakmai és érdekképviselői szervezetekben dolgozó alkalmazottakkal. **Helytelen minden olyan megnyilvánulás, amely az említett személyekkel szemben méltánytalan megkülönböztetést vagy negatív hozzáállást éreztet.**¹⁷
- ❖ A pedagógus társadalmi, szakmai kapcsolatai révén létrejött helyzetét az intézményben **semmilyen – másoknak hátrányt okozó – személyes előny szerzésére nem használhatja föl.**¹⁸
- ❖ A pedagógus a növendékeitől, a tanítványaitól, a szülőktől és a pedagógiai folyamat szereplőitől – a mindennapi életben szokásos kisebb figyelmességek kivételével – **aránytalanul nagy értékű ajándékot, kölcsönt és jogtalan előnyt nem fogadhat el, nem adhat.** Ilyesmit soha senkitől, semmilyen mértékben **nem várhat el.**¹⁹
- ❖ A pedagógus-pedagógus kapcsolatban az **egyenjóság, a kollegialitás és a munkatársi szolidaritás** alapvető etikai követelmény.²⁰
- ❖ A pedagógus minden jogilag és erkölcsileg megengedett eszközzel **fellép az olyan megnyilvánulások vagy tevékenységek ellen, amelyek megalázó, bántó vagy embertelen helyzetbe sodorhatják növendékeit, tanítványait, kollégáit.**²¹

Az előbb felsorolt alapelvek közül a legtöbb vitát a Kódex szövegezése (*kodifikáció*) és elfogadása során az ajándékozáásra, az ajándékok elfogadására vonatkozó tiltó norma váltotta ki, mellyel kapcsolatban a Kó-

17 A norma első fordulata **pozitív magatartást határoz meg** ('így kell cselekedni'), második fordulata a helytelen, **antimorális viselkedést írja le** ('így cselekszik az, aki helytelenül viselkedik').

18 Az erőpozícióval való visszaélés ősi szabálya már **tilt** ('nem használhatja fel' formula nem az elvi lehetőség kizárására, hanem az etikai tiltásra utal).

19 Kategorikus tiltás, melyet a tagadószók dominanciája is jelez: 'nem fogadhat el', 'nem adhat', 'nem várhat el'.

20 Ismét idea megjelenítésének vagyunk tanúi, mely bizonyítja, hogy a Kódex *erénykatalógus*, tehát a mintaadó pedagógusi erkölcsi személyiség attribútumainak tára, ami nevelő erejű is egyben, hiszen a pedagógus erkölcsi személyiségével nevel, mutat példát.

21 Erkölcsi kötelesség tettekben megnyilvánuló magatartási szabálya erkölcsi parancs – a Kódex kategorikus imperatívusza.

dex – kerülve a kazuisztikus jellegű szabályozástechnikát – semmi számszerűsíthető szabályt nem fogalmaz meg.²² Keretszabály rendelkezik arról, hogy a pedagógus a szakmai munkája során vele kapcsolatban lévő személytől nem fogadhat, nem várhat el és nem kérhet olyan vagyoni jutást (ajándékot vagy kölcsönt) mely értékénél fogva lekötelezheti őt.

Példa: A Pedagógus I. fizetési fokozatba tartozó középiskolai tanár a ballagó osztályába járó tanulók szüleitől igen márkás notebook készüléket kap ajándékba, melynek az ajándékozás idején vett piaci reálértéke meghaladja a száznyolcvanezer forintot. Az ajándékot a pedagógus elfogadja, bár elismeri, hogy kétségkívül a köznapi figyelmességek körén kívül esik, de azt állítja, hogy annak értéke az összehasonlítási alapul szolgáló hasonló termékekhez képest nem tekinthető aránytalanul nagygnak, hiszen számos több százezer forint értéket meghaladó árú számítógép vásárolható a termékpiacon. Kifogásolható-e etikai alapon a magatartása? Vajon elkövetett-e etikai vétséget a pedagógus? Mi számít egyáltalán aránytalanul nagy értékű ajándéknak? A kérdés eldöntéséhez segítségül kell hívni a Kódex bibliográfiájában szereplő kormánytisztviselői hivatásetikai kódexet, mely kimondja, hogy lekötelező mértékűek – tehát semmilyen körülmények között el nem fogadhatóak – minősülnek azok az ajándékok, amelyeket a megajándékozott saját jogszerű jövedelméből szokásos életvitelének fenntartása mellett azok reális piaci árán nem lenne képes megvásárolni magának. Ezen értelmezési alapon megállapíthatjuk, hogy a példánkban szereplő pedagógus az ajándék elfogadásával megsértette a Kódex tilalmi szabályát, tehát etikai vétséget követett el.

A Kódex 2.3 alcímében megfogalmazott fundamentumok részletszabályozás keretében született konkrétumait formulázzák meg a Kódex 2.3.1-2.3.4. alcímegységei, melyek a pedagógusnak a munkavégzése során a kapcsolati háló egyes elemeihez való viszonyának egyes szabályait tartalmazzák.

²² A norma, mint szabályozási eszköz absztrakt természetű, elvont, általánosított formában fogalmaz (absztrakció).

A KAPCSOLATRENDSZER TEMATIKUS MÁTRIXA

A pedagógusok kapcsolati rendszere a Kódex szabályozási tárgykörként tematikus-logikai séma mentén épül fel, mely tükrözi a jogi szabályozással való koherenciát, s korrelál az általános etikai tartalmakat megjelenítő etikai alapelvekkel, továbbá több esetben – mint azt az elkövetkezőkben látni fogjuk – jogvédelmi garanciákat is megfogalmaz.

Kapcsolat a növendékekkel, tanítványokkal

- mester-tanítvány nexus
- mindenkori szerephatárok keretei
- pontosság, szakmai munka igényessége
- magánélet sérthetetlensége

Kapcsolat a szülőkkel

- kölcsönös tisztelet, bizalom, megbecsülés
- antidiszkrimináció
- információk célszerű és tárgyilagos közvetítése

Kapcsolat a munkatársakkal

- pályakezdők segítése tapasztalatcserével
- szakmai tapasztalatok megosztása (pedagógus-kompetencia: *minősítés, tanfelügyelet*)
- egymás munkájának objektív és kizárólag szakmai szempontú értékelése
- döntéshozatal és végrehajtás: a vélemény szabad, azonban a jogszzerű keretek között hozott döntés fegyelmezett végrehajtása kötelező

Kapcsolat az intézmény vezetőivel, a fenntartóval és más szervekkel

- konstruktív együttműködés követelménye
- kapcsolódási pont: munkajogi szabályok (*kollektív szerződés, munkaköri leírás*) és az intézmény *szervezeti szabályozó alapszabályzata*, a szervezeti és működési szabályzat

- ❑ személyi és rokoni kapcsolatokkal való visszaélés tilalma, magánélet és munkavégzés elkülönítése egymástól (*összeférhetetlenség*)
- ❑ objektív és kizárólag szakmai szempontú értékelés pedagógus és vezető viszonylatában (*tanfelügyelet*)

A pedagógusnak a munkatársakkal, továbbá az intézmény vezetőivel, a fenntartóval, a működtetővel és más szervezetekkel való kapcsolattartásának a Kódex 2.3.3.-2.3.4. alcímegységeiben szabályozott normáiról írásunk következő részében lesz szó.

KAPCSOLAT A NÖVENDÉKEKKEL, TANÍTVÁNYOKKAL

A **pedagógus kapcsolata** a növendékeivel, a **diákokkal** egymás kölcsönös tiszteletén alapuló **mester-tanítvány kapcsolat**. A pedagógus, mint szakmai tevékenysége keretében a nevelés-oktatás feladatát hivatásként végző személy, aki munkáját a felnőtt ember felelősségtudatával végzi – bár nem lehet mentes az érzelmek és indulatok morajlásától, sőt az érzelmi nevelés elengedhetetlen része is a pedagógiai tevékenységnek – nem nélkülözheti a tárgyilagos hozzáállást a növendékek elfogadása, a velük való foglalkozások egésze, így az értékelés terén.²³ Személyisége, embersége, példamutató viselkedése az erkölcsi és szellemi értelemben vett emberré válás, felnőtté alakulás pozitív identifikációs modellje, példa kell, hogy legyen neveltjei számára. Ő a mester, mely távolságtartásra, tradicionálisan tiszteletre szólít, míg a tanítvány a tanulás okán a tisztelet és a figyelem révén tünteti ki őt. De nem csak a növendéknek kell tisztelnie a mestert, hanem a mesternek is a növendékét a nevelés, a tanítás respektje által. A pedagógus által tanúsított tisztelet a szakmai alázat, a lelkiismeretesen végzett munka, az odaadás és az önzetlenség formájában mutatkozhat meg, amely a szakma rangját komolyan vevő szakember hivatásbeli odaadása (*pedagógiai éthosz*). A mester-tanítvány kapcsolatnak a szerephatárok mentén kell alapulnia: a pedagógus tanítványa-

23 Természetesen mindez a gyermekek, tanulók életkori és fejlődésbeli specifikumaihoz, valamint az adott foglalkozás, tantárgy jellegéhez igazodik. Más az érzelmi viszonyulás az óvodapedagógus és más a gimnáziumi tanár részéről a növendékekhez: gondoljunk a szükségszerűen testi kontaktussal járó foglalkozásegységekre az óvodában, vagy a magyar nyelv, a dráma és tánc illetve a művészeti tantárgyak jellegbeli differenciáira.

inak mestere, pozitív értékszocializációs minta, aki nem nélkülözheti az érzelmi dimenziókat, de csak annak szigorú határain belül. Konvencionális értelemben e nexus a tanár-diák kapcsolat sikeressége céljait kell, hogy szolgálja, ennél se több, se kevesebb nem lehet optimális esetben. A tanár-diák kapcsolat sikerességéhez tanárként három tényező együttes meglétére van szükségünk: *tudásra, személyiségünk* alkalmazási fejlettségére és a pedagógiai *technológia* ismeretére, illetve ennek alkalmazási képességére.²⁴

Az előzőekből is következően alapvető elvárás, hogy **a pedagógus növendékeivel, tanítványaival való kapcsolatait a mindenkori szerephatárokon belül alakítsa**, tehát ne lépje túl a mester szerepet, ne váljon barátta, apa vagy anya ahelyett szülői pótlékká avagy második testvérré; így ne viselkedjen úgy, s ne hozzon olyan döntéseket, amelyek e kompetenciákba tartoznak. Az osztályfőnöki tevékenységtől elválaszthatatlan mentori-facilitátori szerepkör vagy az Integrációs Pedagógiai Rendszer keretében folyó mentorprogramban való közreműködés esetén is világosan el kell határolni azt, hogy mi az, ami a kizárólagos szülői, testvéri, baráti szerepkörhöz tartozik. Etikailag elfogadhatatlan, pedagógiailag káros, következményeit tekintve pedig veszélyes, ha a pedagógus személyiségéből fakadó ambíciói a szerephatárokat túlfeszítik.

Példa: A gimnáziumi tanár, a tantárgya és személyisége iránt pozitív vonzalmat érző tizenhét éves diákjával szoros bizalmi kapcsolatot alakít ki. A tanuló megosztja vele tanulási nehézségein túl családi életének gondjait, sőt még párkapcsolati kérdésekben is tanácsot kér tőle. A pedagógus sokat beszélget diákjával az általa felvetett problémákról, próbálja szaktudásának megfelelően az érzelmi nevelés és mentori tanácsadás eszközeivel segíteni. Odáig jutnak, hogy közösségi portálokon nyilvános levelezésbe kezdenek, a tanár elkíséri egyszer-kétszer diákját diszkóba is, sőt maguk által szervezett iskolán kívüli programokon is részt vesznek. Barátként, majdhogynem testvérként kezd a pedagógus viselkedni vele anélkül, hogy e helyzetet a szülőkkel megvitatná, de még szakmai segítséget sem kér senkitől, még a

24 Hoffmann Rózsa: A tanár-diák kapcsolat változásai. In: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00062/2002-07-ta-Hoffmann-Tanar.html>

gimnázium pszichológusától sem. Kilép az iskola kapuján a problémákkal, s ezzel veszélyes tendenciák előtt nyitja meg a kaput. Szerephatárait jó szándéktól vezérelve, a szeretet pedagógiája által áthatva túllépi, mégis a magatartása etikai vétséget valósít meg.

Nem kerülhető meg e helyütt a **pedagógus és a növendék közötti intim magánéleti kapcsolat** kérdése sem, amely első ránézésre egyértelműnek tűnik. A pedagógus növendékével folytatott szexuális cselekményeket magába foglaló testi kapcsolata, amennyiben a gyermek, a diák tizenegyedik életévét nem töltötte be, büntetőjogilag értékelhető magatartás²⁵, melyet a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi V. törvény 198. § (3) bekezdése minősített alakzatként definiál. Ennek értelmében, ha a sértett az elkövető nevelése, felügyelete alatt áll, illetve az elkövető a szexuális cselekményt a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el, a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés. Ha az elkövető célja a cselekményre való rábírní törekvés, és szexuális cselekmény nem valósul meg, egytől öt évig terjedő szabadságvesztés a kiszabható büntetési tétel. Mindez azonban az igazságszolgáltatásra tartozik, nem a Kódexre, szemben azzal a helyzettel, ha a növendék a tizenegyedik életévét betöltötte és a szexuális cselekmény konszenzuális, tehát nem történik erőszak az elkövető oldalán. Ebben az esetben etikai vétség és nem büntetőjogi tényállás valósul meg, ugyanis az alaptörvényi legitimitású magánélethez való jog nem korlátozható a korlátozottan cselekvőképes személyek²⁶ esetében, de az sem szorul különös bizonygatásra, hogy semmilyen szempontból nem szerencsés, ha a tanár a diákjával magánéleti viszonyba kerül, hiszen ez a mester-növendék nexus és a szerephatárok nyilvánvaló túllépése, amely a pedagógus tárgyilagos hozzáállását, rosszabb esetben a tanári tekintély deprimálását eredményezheti. Természetesen a felnőttoktatásban dolgozó pedagógusok esetében ezt az etikai követelményt csak abban az esetben lehet vétségi kritériumaként értékelni, ha egyértelműen részrehajlással és szubjektivitással jár, ami egyébként az egyenlő bánásmód impera-

25 Az alapeseti tényállás elnevezése: *szexuális visszaélés*. Korábbi megnevezése megrontás volt.

26 Korlátozottan cselekvőképes az a kiskorú, aki a tizenegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.

tív követelményébe²⁷ ütközik. E vonatkozásban citáljuk a Kódex azon alkalmazási normáját, mely szerint rendelkezéseit a pedagógus munkakörével összhangban kell értelmezni.²⁸

A pedagógus etikailag akkor jár el korrekten, ha **magánéleti vagy közéleti problémáit elkülöníti a pedagógiai tevékenységétől**. A pedagógus a szakmaiságot képviseli a tanítványok, a gyermekek, a tanulók előtt. Ezzel összeférhetetlen – és tulajdonképpen a személyiség és a szerep tudati reflexióinak zavarát jelenti – ha az őt érintő magánéleti gondokat tanítványjaival osztja meg. Ez pragmatikus szempontból diszfunkcionális cselekvés, pedagógiai értelemben egyenesen dehonesztáló. Etikai aspektusból pedig azért nem fogadható el, mert lehetetlenné teszi a mester-pedagógus kapcsolat szerephatárainak betartását. Antimorális jellegét alátámasztja az is, hogy az intim szférát fosztja meg annak lényegadó jellegetől. Márpedig a magánélet és annak tiszteletben tartása magát e szférára „tulajdonosát” is megilleti, s ha ő maga él vissza ezzel, nem lehet pozitív nevelő hatású.

A közéleti problémák már jogilag is értékelhető jelleget ölthetnek, hiszen adott esetben – egy-egy, politikai párthoz vagy mozgalomhoz köthető közéleti kérdésben elfoglalt, s dilemmát okozó vélemény – burkolt jellegű politikai tevékenység gyanúját is felvetheti.²⁹ Természetesen kivételt jelent az az eset, ha aktuális közéleti kérdések megvitatása vagy egy-egy politikai probléma gondolatstrukturáló jelleggel történő előadása a tantárgyi oktatáshoz vagy a nevelő tevékenységhez kapcsolódik, s az szakmailag – a tantervben, tanmenetben, foglalkozási tervekben foglaltak alapján – igazolható.

A pedagógussal szemben elemi elvárás, hogy **növendékei, tanítványai magánéletét tartsa tiszteletben**. Ez magába foglalja az érzelmi szféra sérthetlenségét, mely része a nevesített személyiségi jogoknak.

27 Itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy hangsúlyozzuk: **az egyenlő bánásmóddal a differenciáláson alapuló tanulásszervezés nem ellentétes**. Az esélyegyenlőség megteremtését ugyanis az egyenlő bánásmód szolgálja.

28 Kódex 2.1. alcím harmadik bekezdése.

29 Az Nkt. 24. § (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy a nevelési-oktatási intézmény helyiségeiben, területén párt, politikai célú mozgalom vagy párthoz kötődő szervezet nem működhet, továbbá az alatt az idő alatt, amíg az óvoda, iskola, kollégium ellátja a gyermekek, tanulók felügyeletét, párt vagy párthoz kötődő szervezettel kapcsolatba hozható politikai célú tevékenység nem folytatható.

A magánélet szabadsága az emberi méltósághoz való jog integráns része, s végső fokon az élethez való jogból, mint anyajogából folyik, s alaptörvényi rögzítettségén túl nemzetközi jogi védelem alatt áll. *A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény* 2. § 16. cikkének 1-2. alpontja kimondja, hogy a gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen a gyermeket megilleti a törvény védelme.

A gyermek, tanuló magánéletének tiszteletben tartása passzív magatartást követel a pedagógustól, így végső fokon minden olyan megnyilvánulástól tartózkodnia kell, amely a növendék személyiségének – e joghoz köthető – integritását sértené. Ez többek között a tanítvány megalázásától, nyilvános megszégyenítésétől való tartózkodást kívánja a pedagógustól.

Példa: Az általános iskola nyolcadik osztályában a matematika órán a tanulók levelezéssel és e leveleket tartalmazó lapokból hajtogatott papírrepülőgépek röptetésével zavarják a foglalkozást. A pedagógus figyelmeztetését nem veszik figyelembe. Az egyik „repülőgépet” a tanár elkapja, majd anélkül, hogy a szemétkosárba dobná és a házirendben foglalt fegyelmező intézkedést foganatosítva a renitens tanuló ellenőrző könyvébe tenne bejegyzést, felolvassa a levelet. A levélben az egyik diák szerelmet vall társának. Mindketten jelen vannak az órán; személyazonosságuk az üzenetből kiderül. A levél felolvasását követően gúnyos és megalázó megjegyzéseket is tesz a pedagógus, nem kis zűrzavart keltve ezzel az órán és azt követően... A szóban forgó cselekmény egyrészt a magánélethez és a magántitokhoz való jog durva megsértése, amellett a megalázó, embertelen bánásmód tilalmába is ütközik. A tanár cselekménye etikai vétség, ellene munkáltatói jogkörben fegyelmi intézkedés és/vagy etikai eljárás folytatható le, de egyéb jogi konzekvenciák is kilátásba kerülhetnek a szülő reagálástól függően.

Az, hogy **a pedagógus saját tanítványait vagy az intézmény növendékeit magáncéllal munkavégzésre ne készítse**, látszólag kevésbé pregnáns jelenségnek tűnhet. A magáncéllal történő munkavégzés alatt nem jogi kapcsolaton alapuló tevékenységet kell érteni, hanem olyan tevékenykedtetést vagy arra történő készítetést, melynek célja, hogy a pedagógus magáncélú – számára vagyoni előnnyel járó – munkavégzési tevékenységet végeztesen a tanítvánnyal. Eszköze lehet ennek a hatalmi helyzettel való visszaélés illetve érzelmi presszióval való rábírás.

Példa: Az építőipari szakmunkás tanulók a szakmai vizsga keretében osztályfőnökük hétvégi házában renovációjában vesznek részt anélkül, hogy anyagi ellenszolgáltatásban részesülnének, ám közvetett módon ígéretet kapnak arra, hogy vizsgájuk eredményét pozitívan befolyásolja majd a szorgalmas és „önzetlen” munkájuk. Nyilvánvalóan jó erkölcsbe ütközik, ha a szakiskolai nevelés-oktatás keretében komplex szakmai vizsgára készülő tanulók munkáját az oktatójuk a saját hasznát szolgáló tevékenykedésre használja ki. A szakoktató etikai vétséget követ el, melynek súlyát az adja, hogy a pedagógus szakma társadalmi megbecsültségét ássa alá cselekményével.

Az adott témához kapcsolódóan – rövid kitérőként – az alábbiakban a fizikai erőfölénnyel való visszaélésről szóló – a római jog intézményeiben is szereplő – ősi tanmesét idézzük, elsősorban annak pedagógiai tartalma végett. Az eredetileg Aesopustól származó fabula Phaedrus-féle feldolgozása szerint³⁰ egyszer a kecske, a tehén és a juh élelemszerzés céljából szövetséget kötött az oroszlánnal. A közös vadászat eredményeképpen elejtett zsákmány felosztásánál azonban az oroszlán így rendelkezett, magáénak mondvá az erre való jogot:

*„Az elsőt én veszem el, hisz oroszlán a nevem;
A második nekem jut bátorságomért;
Mert többet érek, énám száll a harmadik;
S baj éri azt, aki a negyedikhez nyúlni mer!”*

30 Phaedrus: A tehén, a kecske, a juh és az oroszlán. In: <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/irodalom/irodalom-7-osztaly/a-mese/phaedrus-allatmesei-szovegyujtemeny>

A megszerzett élelmet tehát az oroszlán – visszaélve azzal, hogy ő a legerősebb, s ezért neki senki nem mer ellentmondani – nem osztotta fel, hanem az egészet magának tartotta meg, a többiek így csak a fáradságban osztoztak vele, a haszontól viszont elestek.³¹

Régi, iratlan hivatáserkölcsei norma, hogy **a pedagógus saját vagy közeli rokonainak gyermekét intézményes keretben – lehetőség szerint – ne tanítsa.**³² Ennek figyelembe vétele – miután nem a pedagógus dönt saját munkarendjéről – az iskolavezetés irányában vetődik fel. A pedagógus etikai felelőssége a helyzetet illetően abban van, hogy a tantárgyfelosztás előzetes véleményezési szakaszában az összeférhetlenséget jelzi feletteseinek. **Amennyiben azonban az adott körülmények folytán elkerülhetetlen, hogy a tanár saját vagy közeli hozzátartozója gyermekeit tanítsa, alapvető etikai követelmény, hogy őket is a többi növendékkel, tanítvánnyal azonos bánásmódban részesítse, és semmiféle jogtalan előnyhöz ne juttassa.** Ilyen helyzet állhat elő akkor, ha az iskolában olyan alacsony óraszámú tanított tantárgyról van szó, melyet kizárólag az összeférhetlenséggel érintett pedagógus tanít. E szabály tulajdonképpen deklaratív norma, hiszen az egyenlő bánásmód mindenkire kiterjedő hatályú (*erga omnes*) követelménye minden, a pedagógus által nevelt-oktatott tanulóra vonatkozik.

A Kódex megfogalmazza, hogy **a pedagógus törekvéseinek, céljainak elérésére semmiféle erőszakot ne alkalmazzon még közvetve vagy erre utaló magatartás formájában sem.** A testi épséget sértő erőszak alkalmazása büntetőjogi tilalomba ütközik, tényállásszerű, s a szexuális visszaéléshez hasonlóan nem a Kódexre, hanem bírói útra tartozó magatartás.³³ Azonban, ha az erőszak pszichikai jellegű, lelki pressziót valósít meg, vagy az erőszakos cselekmény megvalósításának komolyságát illetően bármely módon alapos félelmet kelt a gyermekben, a tanulóban, már etikai vétségről beszélhetünk. Utaló magatartást ebben az értelemben a verbális közlést erősítő olyan gesztusok (pl. tá-

31 Földi András-Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest. 2014. 539. old.

32 Ez a szubjektív elfogultság esetköre, melynek körében nem várható el a tárgyilagos értékelés.

33 Ez alól kizárólag a jogos védelmi helyzet adhat felmentést, melynek sztrikt feltételei a büntető anyagi jogban vannak lefektetve.

madó kézmozdulat, tárgyakkal való fenyegető cselekvés) jelenthetnek, amelyek alkalmasak arra, hogy a növendékben elhitessék, hogy a pedagógus tényleg ütni, őt bántani készül. A nevelés nem alapulhat a félelem doktrínáján, ezt semmi sem igazolhatja. A pedagógus akkor jár el jogszerűen, ha betartja a jogi normák előírásait, és a házirendben foglaltak szerint cselekszik adott esetben a szükséges fegyelmező intézkedések megtétele, a rend megteremtése során.

Közhelyszerű megállapításnak tetszik, hogy **a pedagógus nélkülözhetetlen erénye – kiváltképpen a tanórák és foglalkozások megtartása vonatkozásában – a pontosság, az igényes szakmai munka rendszeressége és a kiszámíthatóság.** A pedagógus csak abban az esetben lehet eredményes, a személyisége révén is nevelő hatású, ha maga is tanúsítja a gyakorlatban mindazt, amire tanít, tehát pozitív minta hordozójaként áll a gyermekek, tanulók előtt. A pedagógusnak ugyanis erkölcsi minősége adja hitelességét, emberségének, mentális egészségének alapját. Csak a hiteles pedagógus lehet eredményes és hatékony. Mindezt egy életszerű példával megvilágítva: amennyiben a tanár rendszeresen késik a tanítási órájáról, nincs erkölcsi alapja a diákjaitól megkövetelni azt, hogy ők is pontosak legyenek, a becsengetéskor már a tanórára felkészülten várják őt. Ennek az ellenpólusa is azonos elbírálás alá esik, nevezetesen, ha a tanár kicsöngetés után rendre hosszabbítja meg az óráit, jogtalanul rendelkezve a tanuló pihenőidejével. Természetesen az ilyen tanári magatartásnak munkajogi konzekvenciái is lehetnek: annak rendszeressé válása esetén munkáltatói intézkedésre kell, hogy sor kerüljön.

A Kódex normaként rögzíti, hogy **a pedagógus kommunikációja érthető, választékos, pontos, igényességében példamutató legyen.** Ennek a szabálynak elsősorban célszerűségi aspektusa értékelhető: minden közlésfolyamat annyit ér, amennyit a kommunikációs partner eredményesen dekódol belőle. Emellett ki kell emelni a nevelő példamutató, mintaértékű mivoltát a kommunikáció terén is. A pedagógus egész személyiségével, minden szavával és mozdulatával nevel, értéket közvetít, tehát szocializál.

A kommunikáció igényessége terén sajnos napjainkban – elsősorban a média révén – negatív tendenciáknak vagyunk tanúi. Kevesebb szóval vagy indokolatlan redundanciával, irreleváns tartalmakat nélkülözve, silány nyelvtaniséggel beszél és ír általában a ma embere, s nem egyszer vulgáris kifejezések sora képviseli a nyelvi közléseket. Nem mondatokban, hanem odavetett szavak formájában születnek a kérdésekre a válaszok. Ez ellen a nevelő-oktató munkát végző szakembernek küzdenie kell, igényes példamutató kommunikációjával. Tehát mit is jelent ez? Mikor igényes a pedagógus kommunikációja?

A pedagógus kommunikációja akkor igényes, ha nyelvi megformáltsága választékos, közlései kifogástalan artikulációjúak és helyesírásúak, pontosan megfogalmazott tartalmakat közvetítenek, s adekvátak az adott kommunikációs helyzetben. Konkrét pedagógiai feladat e téren, hogy tanárként mindig megköveteljük a tanulóktól, hogy az órán kerek, lényegre törő, teljes mondatokban beszéljenek, szóhasználatuk legyen választékos, hiszen a stílus maga az ember.³⁴

KAPCSOLAT A SZÜLŐKKEL

A szülői környezet a köznevelési intézmény horizontális kapcsolati rendszerének integráns eleme, mely az intézményes nevelés-oktatás mikro-környezetéhez tartozik. A szülő által a gyermekének felkínált minta az óvoda, az iskola által közvetített értékek belsővé válása (*interiorizáció*) szempontjából döntő: támogatja-e a szülő az intézményes nevelést-oktatást, annak tartalmait, céljait vagy elutasítja azokat. A nevelő-oktató tevékenység sikere nem nélkülözheti a pozitív, támogató szülői háttérrel. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a szülő legitimációs tényező.

Ezért értékelődik fel annak fontossága, hogy **a pedagógus szülőkhöz fűződő kapcsolatának és együttműködésének alapja a kölcsönös tisztelet, a bizalom és a megbecsülés** kell, hogy legyen. A szülőkkel történő együttműködés során a bizalom a gyermekkel, tanulóval kapcsola-

34 Eredetileg Georges-Louis de Buffon (1707-1788) Discours sur le style (Értekezés a stílusról, 1753) című akadémiai székfoglalója tartalmazta a szállóigévé lett mondást: „Le style est l’homme même.” („A stílus azonos az emberrel.”)

tos kérdések őszinte és konstruktív megoldást szolgáló kommunikálása és a partnerség nivójának megtartása érdekében elsődleges fontosságú. A megbecsülés, a kölcsönös tisztelet megelőlegezése a pedagógus feladata is, melyek során figyelemmel kell lenni a szülők társadalmi szocializált-ságára, tanultságára, műveltségbeli kvalifikáltságának szintjére. Úgy kell kommunikálni, hogy azt a szülő megértse, számára világos és félreérthetetlen legyen a pedagógus mondanivalója, s kerülni kell azokat a megfogalmazásokat, amelyek a szülőkhöz szellemi kisebbségi érzést generálhatnak.

Példa: A halmozottan hátrányos helyzetű tanuló szüleivel, akik gyakorlatilag funkcionális analfabéták gyermekük osztályfőnöke néhány nevelési kérdésben tudományos terminusok sorát alkalmazva beszél, jóllehet tudja, hogy nem értik meg a mondandójának szakkérdésként előadott részét. Ennek negatív üzenete van: egyrészt azt érezteti, hogy csak ő – tudniillik a tanító – ért a neveléshez, a szülők jobb, ha hallgatnak, és azt teszik, amit ő mond; másrészt nem kíváncsi a véleményükre. Ez amellet, hogy igen célszerűtlen, egyben verbális agresszió is. A pedagógus intoleráns magatartása etikailag elfogadhatatlan.

Alapvető elvárás, hogy **a pedagógus a szülők között ne tegyen semmiféle diszkriminatív különbséget**. Ez a szülőkkel (gondviselőkkel), törvényes képviselőkkel való bánásmód legkülönbözőbb területein, így a kommunikációban, illetve egyéb más jellegű cselekvésekben, és természetesen a tanulóval való bánásmód viszonylatában mutatkozhat meg. Sem emberileg, sem etikailag nem helyes, ha a gyermekkel, tanulóval való problémákat a szüleikhez való viszonyulásába projektálja a pedagógus, ahogyan az sem elfogadható, ha a szülők esetleges intoleráns viselkedését a tanár a gyermekeken torolja meg. A diszkrimináció tilalma egyébként általános jogelvi jelentőségű szabály, mely a (13) becikkelyezésű etikai alapelvből folyik³⁵, mely leszögezi, hogy a pedagógusok kötelessége valamennyi, a munkavégzése során vele kapcsolatba kerülő partneréhez – így a szülőkhöz – előítéletektől mentesen viszonyulni, s ezen túlmenően a jogszabályban leírtakon túl is minden, a munkája során vele kapcsolatba álló személy irányában egyenlő bánásmódot tanúsítani.

35 Előítélet-mentesség, egyenlő bánásmód

Törvényi kötelezettsége a nevelési-oktatási intézménynek, hogy a szülőket tájékoztassa azokról az információkról, amelyek gyermekük nevelésével-oktatásával, tanulmányi előmenetelével kapcsolatos. Ennek etikai követelményként megfogalmazódó vetülete, hogy **a pedagógus mindig legyen kész megosztani a szülőkkel minden, a gyermekükre vonatkozó ismeretét.** Ezzel összefüggésben fontos, hogy a nevelő **véleménynyilvánítása legyen tárgyyszerű; a növendék, a tanítvány szellemi, lelki, testi fejlődésére szorítkozzon.** Interpretációra szorul az a normája a Kódexnek, mely kimondja, hogy **ha** a pedagógusnak a gyermekkel, tanulóval kapcsolatos **tájékoztatása külön mérlegelést igényel, a pedagógus döntését illetve felelős cselekvését kizárólag a gyermek, a tanuló és a köz érdeke szabja meg.** Azoknál a tanulóknál, ahol a családi körülmények a szülők magatartása miatt a gyermek testi, lelki fejlődésének veszélyeztetettségét alapozzák meg³⁶, a gyermekről kialakított vélemény szülőnek történő elmondása adott esetben nagyobb kockázattal járhat, mint ha nem valósul meg a tájékoztatás, ami egyébként törvényi előírás is. Amennyiben a gyermekről mondott vélemény – a helyzet atipikumát alátámasztandó – veszélyezteti a gyermek érdekeit, közérdek is, hogy az ne jusson el a szülőhöz. Ezek a szituációk gyermekvédelmi esetekként értékelhetők elsősorban.

Példa: Az általános iskola harmadik osztályba járó leánygyermek – akinek a védelemben vétele folyamatban van – állandó fizikai és lelki terrornak van kitéve alkoholizáló édesapja miatt, aki minden egyes rossz jegyre vagy gyermekét elmarasztaló iskolai jelzésre agresszíven reagál. A kislány retteg apjától, aki ha a fogadóórán hallott panaszon felmérgesedik, nagyon megveri őt. Ebben a szituációban a tanuló egészséges fejlődése, mentális épsége érdekében akkor cselekszik a pedagógus etikusan, ha a gyermek védelme érdekében a kapcsolatos problémákat a gyermekvédelmi jelzőrendszeren keresztül kommunikálja és nem az édesapával.

³⁶ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 5. § n) pontja értelmében a veszélyeztetettség olyan, a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

Korunk, az információs társadalom figyelemre méltó jelensége a személyes adatok érzékenysége, annak jogi védelme. *Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény* 3. § 2. pontja értelmében személyes adatnak minősül az érintettel kapcsolatba hozható adat – különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret –, valamint az adataból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés.

Személyes adat kizárólag meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében kezelhető azzal, hogy az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie az adatkezelés céljának, az adatok felvételének és kezelésének tisztességesnek és törvényesnek kell lennie.³⁷ A személyes adat kezelésének legális feltétele az érintett hozzájárulása vagy jogszabály elrendelése.

A Kódex mindezzel összhangban rendelkezik arról, hogy **a több szülő jelenlétében folytatott megbeszéléseken a pedagógus csak az egész tanulócsoporthoz érintő kérdéseket tárgyalja meg.** A tanuló magatartása – ezzel összefüggésben mulasztásainak száma –, szorgalma, tanulmányi előmenetele személyes adatnak minősül, így az érintett tanulón kívül kizárólag szüleinek tartozhat³⁸; így annak nyilvánosság előtti közlése, vagyis a többi szülő jelenlétében történő elmondása – például szülői értekezleten – jogszerűtlen és etikailag nem helytálló. A pedagógus által a növendékekkel kapcsolatos információk célszerű és tárgyilagos közvetítésének megsértése azért nem tartozik jogi útra, mert a jogszabály ennek megsértéséhez – miután annak tárgyi súlya nem jelentős – szankciót nem kapcsol.

37 Az adatkezelés alkotmányossági kritériumai: célhoz kötöttség, törvényesség, tisztességesség, teljesség, pontosság.

38 Kivételt jelent természetesen az az eset, amikor a tanuló magatartása az egész tanulóközösséget érinti.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Szent Benedek Regulája In: http://bences.hu/data/files/regula_magyar.pdf
- Mezei Gyula: Alkalmazott vezetéselmélet. Az iskolavezetés elmélete és gyakorlata. BME Műszaki Pedagógia Tanszék, Budapest, 2005.
- Hoffmann Rózsa: Az erkölcsi nevelés értékelméleti és pedagógiai dimenziói. Mester és Tanítvány 2004/1.
- Hoffmann Rózsa: A tanár-diák kapcsolat változásai. In: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00062/2002-07-ta-Hoffmann-Tanar.html>
- Magyar Kormánytisztviselői Kar Hivatásetikai Kódexe In: <http://mkk.org.hu/node/145>
- Rókusfaly Pál: A nevelés - erkölcsi nevelés is. Letöltve: <http://ofi.hu/tudastar/neveles-erkolcsi#9>
- Kozák András: Erkölcs és jog viszonyrendszere az erkölcsi eszmény történeti fejlődésének vonatkozásaiban. In.: http://www.fupi.hu/dokumentumok/2016/ka_erkolcs_jog_viszonyrendszer.pdf
- Phaedrus: A tehén, a kecske, a juh és az oroszlán. In: <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/irodalom/irodalom-7-osztaly/amese/phaedrus-allatmesei-szovegyujtemeny>
- Földi András-Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest. 2014.

A köznevelés átalakulásának, struktúraváltásnak korszakát éljük. Minden nagyobb változás egyaránt magában hordoz szemléletváltást és intézményi szintű újításokat. Jó példa erre a Nemzeti Pedagógus Kar Etikai Kódexe, amely mint jogi kötőerővel rendelkező szakmai dokumentum elsősorban jogi relevanciája mentén értelmezhető a szabályozási célnak leginkább megfelelő, autentikus módon.

A Nemzeti Pedagógus Kar elérhetőségei:

Székhely: 1085 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.
Levelezési cím: 1085 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.
Tel.: 1/323-5565; Mobil: 30/789-1859
www.nemzetipedkar.hu
nemzetipedkar@nemzetipedkar.hu

**NEMZETI
PEDAGÓGUS KAR**